

**Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та психології дошкільної освіти**

**Особливості комунікативних умінь і навичок у
дітей старшого дошкільного віку з загальним
надорозвитком мовлення**

**Дипломна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконала:
студентка 6 курсу, групи 608
спеціальності 012 «Дошкільна
освіта»
Гуцану Ксенія Ярославівна

Керівник: кандидат педагогічних
наук, доцент **Комісарик М. І.**

До захисту допущено:
Протокол засідання кафедри № _____
від « _____ » _____ 2022 р.
зав. кафедри _____ доц. Олійник М. І.

Гуцану К.Я. Особливості комунікативних умінь і навичок у дітей старшого дошкільного віку з загальним надорозвитком мовлення. – Магістерська робота

Розглянувши в даному дослідженні основні теоретичні аспекти проблем формування комунікативних навичок в дошкільнят з загальним недорозвиненням мови, нажаль, можна дійти досить неопозитивного висновку, що в дітей з цієї групи порушення комунікації не лишень обмежується мовним компонентом, нажаль охоплює всю комунікативну систему в загальному, що ускладнює міжособистісну взаємодію, що негативно відбивається на психічному розвитку дитини, яка має мовні патології.

Комунікативні порушення у дошкільнят мають особливості:

- труднощі дошкільнят у встановленні контакту з оточуючими людьми,
- зниження потреби у спілкуванні,
- прояв незацікавленості в контактах,
- відсутність уміння орієнтуватися в різних ситуаціях спілкування,
- прояв негативності,
- несформованість форм комунікації (діалогічні та монологічні мовлення),
- низька мовленнєва активність.

Виявлено, що комунікативна навичка у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мови перебуває в основному на середньому та низькому рівні розвитку.

Отже, необхідна корекційна робота, спрямована на розвиток комунікативних навичок.

Таким чином, у дітей із загальним недорозвиненням мови спостерігаються порушення комунікативних навичок:

- труднощі дітей у встановленні контакту з людьми, які їх оточують,
- зниження потреби у спілкуванні,
- незацікавленість у контакті,
- невміння орієнтуватися у ситуації спілкування, негативізм, несформованість форм комунікації (діалогічна та монологічна мова), низька мовна активність.

Можна дійти невтішного висновку, що у групі в дітей віком старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мови недостатньо розвинені комунікативні навички.

Аналіз результатів роботи показав, що включення ігор у процесі навчання сприяє формуванню мовної саморегуляції старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мови та їх успішному комунікативному розвитку.

Ігри з правилами не лише сприяють загальному розвитку дітей, а й розвивають комунікативні здібності, що суттєво позначається на підготовці дітей до шкільного навчання.

У школі стає особливо важливими:

з одного боку, вміння підкорятися обов'язковим нормам та правилам,
з іншого – виявляти творчу активність, а також вміння приймати тимчасову невдачу, не відмовляючись від спроб досягти успіху надалі, найголовніше вміння спілкуватися один з одним, з дорослими.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДОШКІЛЬНИКІВ З ЗНМ.....	6
1.1 Становлення комунікативних навичок у дошкільнят.....	6
1.2 Особливості комунікативних навичок старших дошкільників із загальним недорозвитком мови.....	16
1.3 Роль гри у розвитку комунікативних навичок дошкільнят.....	23
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З ЗНМ.....	35
2.1 Вивчення особливостей комунікативних навичок у старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мови.....	35
2.2 Методичні рекомендації щодо формування комунікативних навичок у процесі ігрової діяльності у дошкільнят із загальним недорозвиненням мови.....	45
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТКИ.....	64

ВСТУП

Потреба у спілкуванні виникає в онтогенезі дуже рано та стимулює мовний та загальнопсихічний розвиток дитини, сприяє активізації пізнавально-розумових процесів, формує його особистість загалом.

Розвиток комунікативної функції мови є однією з важливих умов успішного навчання дитини в школі. Проблемою вивчення спілкування та комунікативних навичок у дошкільнят займалися такі автори як Л.С. Виготський, А.В. Запорожець, О.М. Леонтьєв, М.І. Лісіна, С.Л. Рубінштейн, А.Г. Рузька, Є.О. Смирнова, Д.Б. Ельконін та ін., а питання дослідження

Незважаючи на постійний інтерес дослідників до проблем оптимізації корекційно-логопедичної роботи з цією категорією дітей, зараз немає цілісного уявлення про закономірності становлення навичок спілкування; недостатньо вивчені адекватні умови, що сприяють повноцінному формуванню основних операційних компонентів їх комунікативного акта.

Сучасна педагогічна практика вимагає від логопедів науково аргументованого підходу до аналізу комунікативної поведінки дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мови, об'єктивної інформації, що відбиває складний характер залежності між рівнем сформованості їх комунікативної здатності та станом мовної діяльності, конкретних корекційно-педагогічних рекомендацій, які забезпечують їм повноцінне формування всіх ланок мовного спілкування. Таким чином, актуальність формування комунікативних навичок у дошкільнят із загальним недорозвиненням мови зберігається і зараз.

Одним із методів корекції порушень мови є гра. Між мовою та грою існує двосторонній зв'язок: з одного боку, мова розвивається та активізується у грі, а з іншого боку сама гра розвивається під впливом розвитку мови. Гра – це провідний вигляд діяльності дітей дошкільного віку, вона є визначальним фактором у розвитку особистості, у тому числі і впливає на один із важливих

пізнавальних процесів людини – мова. Гра неможлива без мовного спілкування.

Цікавість умовного світу гри робить позитивно емоційно забарвлену монотонну діяльність із запам'ятовування, повторення, закріплення чи засвоєння інформації, а емоційність ігрового дійства активізує всі психічні процеси та функції дитини.

Проблема дослідження: умови розвитку комунікативних навичок у процесі ігрової діяльності у старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мови.

Мета дослідження: визначення оптимальних умов, що впливають на розвиток комунікативних навичок у старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мови.

Об'єкт дослідження: процес розвитку комунікативних навичок дошкільнят із загальним недорозвиненням мови.

Предмет дослідження: умови розвитку комунікативних навичок у дошкільнят із загальним недорозвиненням мови.

В основу роботи відповідно до об'єкта та предмета покладено наступна гіпотеза дослідження – розвиток комунікативних навичок старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мови проходитиме ефективніше, якщо дотримуватись наступних умов:

- урахування індивідуальних особливостей дітей;
- послідовності та системності в організації та проведенні ігор;
- взаємодія педагогів та батьків у формуванні комунікативних навичок засобами гри.

У ході дослідження було поставлено такі завдання:

- Теоретично обґрунтувати проблему формування комунікативних навичок у старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мови.

- Вивчити методики та описати технологію обстеження комунікативних навичок старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мови.

- Виявити стан розвитку комунікативних навичок у старши дошкільнят із загальним недорозвиненням мови.

- Розробити методичні рекомендації для педагогів щодо розвитку комунікативних навичок у старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мови.

Теоретико-методологічною основою роботи є положення філософії та соціології про людину як вищу цінність суспільства та самоцілі суспільного розвитку, про провідну роль діяльності та спілкування у розвитку особистості, загальнодидактичні положення про формування умінь і навичок, дослідження в галузі комунікації, у дітей із загальним недорозвиненням промови.

Для вирішення поставлених завдань були використані такі методи дослідження: теоретичні: аналіз спеціальної літератури з проблеми дослідження; емпіричні: експеримент (констатуючий та формуючий); метод кількісного та якісного аналізу результатів дослідження.

База дослідження: Герцаївський ЗДО «Теремок», м. Герца.

Структура роботи: робота складається з вступу, двох розділів, Що в свою чергу поділяються на підрозділи, список використаних джерел в загальній кількості 30 шт., додатки – 6 шт..

Загальний обсяг роботи становить 78 сторінок машинописного тексту.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДОШКІЛЬНИКІВ З ЗНМ

1.1 Становлення комунікативних навичок у дошкільнят

Основними психологічними критеріями успішності спілкування слід вважати легкість, спонтанність, свободу, контактність, комунікативні вміння та навички, адаптивність, задоволеність[22, с. 16].

Під час вивчення процесів спілкування зарубіжні дослідники почали використовувати термін «комунікація». Цей термін пізніше був прийнятий і вітчизняними вченими. В англійській лінгвістичній літературі термін «комунікація» розуміється як обмін думками та інформацією у формі мовних чи письмових сигналів[10, с. 21].

Слово «спілкування» являє собою процес обміну думками, інформацією та емоційними переживаннями між людьми. У цьому випадку, на думку лінгвістів, спілкування – це актуалізація комунікативної функції мови у різних мовних ситуаціях[20, с. 105].

Комунікація - здатність, схильність до комунікації (передачі інформації під час спілкування), до встановлення контактів, взаємозв'язків спілкування. Спілкування – це певна комунікаційна взаємодія громадян чи соціальних груп. В ході спілкування між учасниками комунікації відбувається обмін різного роду інформацією. Здатність до спілкування включає поняття "комунікативні навички"[21, с. 4].

Комунікативні навички являють собою певні навички, котрі дозволяють людині отримати та передати якусь інформацію.

Комунікативні здібності являють собою комплексні багаторівневі особистісні освітні поцеси, а також сукупність комунікативних характеристик особистості і її соціально-перцептивні й операційно-технічні

вміння і знання, котрі забезпечують регулювання й перебіг діяльності спілкування. Структура комунікативних здібностей поділяється на декілька блоків, розглянемо їх детально нижче:

Перший блок - особистісний блок;

Соціально-перецептивний – другий блок;

Третій операційно-технічний.

Всі структурні компоненти комунікативних здібностей являються собою нерозривну єдність в комплексі, спрямовуючи свою діяльність на забезпечення регулювання процесу спілкування.

Комунікативна дія – це цілісний акт, адресований іншій людині та направлений на неї[16, с. 221].

Виділяються дві основні категорії комунікативних, адресованих іншій людині та спрямованих дій:

- ініціативні,
- дії у відповідь.

Поняття «спілкування» та «комунікація» розглядаються нами як ідентичні. Виходячи з цього, під комунікативними вміннями дошкільнят із загальним недорозвиненням мови ми розуміємо освоєні дітьми способи виконання комунікативних дій, що залежать від сформованості його комунікативних мотивів, потреб, ціннісних орієнтацій, знань, навичок та визначені готовності дитини до спілкування.

Інформація допомагає створювати аналіз та якісну характеристику висловлювань, які використані дітьми в ході реального та спеціального організованого спілкування[30, с. 82]].

Варто також поєднати поняття «комунікативні навички» та «спілкування» у загальній їм ознаці - повідомлення. Сам цей термін - повідомлення – в українській мові має будову та значення взаємного, об'єднаного та об'єднуючого (спільного, сукупного) спілкування (повідомлення).

Розроблений метод інтенціонального (мотиваційно-цільового) аналізу процесів спілкування дозволяє відтворювану (і тому доказову) операціоналізацію процесу пошуку та виділення інтенційності (у будь-якому цілісному, завершеному комунікативному акті), а також, при використанні спеціальних процедур, аналізу вихідної мотиваційно-цільової структури у свідомості особи, що сприймає, завдяки чому виникають найширші можливості діагностики та проектування комунікаційних процесів.

Для соціальних дослідників особливо важливою є можливість диференціації аудиторії за рівнем розвитку комунікативних навичок (цьому поняттю синонімічні терміни «соціоментальні групи», «групи свідомості», інтерпретаційні групи) [.

Ключовим постулатом семіосоціопсихологічної парадигми є також твердження про тотожність понять інтенціональність і зміст: і в першому, і в другому випадках їх значення мають на увазі найголовніше, передати, висловити, причому і на рівні усвідомлених цілей, і на рівні (не завжди усвідомлюваних) мотивів; це той шуканий результат, якого він прагнув, вступаючи у комунікацію і намагаючись реалізувати, вирішити свою проблемну життєву ситуацію.

Комунікативні навички – це характеристика особливостей орієнтації людини у комунікаційних процесах, що відбиває ступінь адекватності розуміння їм інтенційності (основних смислових домінант) комунікатора.

Відповідно до прийнятої в семіосоціопсихології класифікації, особливості розуміння та інтерпретування (респондентом) авторської інтенційності диференціюються як адекватні (високий рівень комунікативних навичок), частково адекватні (середній рівень комунікативних навичок) та неадекватні (низький рівень комунікативних). Спілкування дуже важливе для дітей дошкільного віку - це багатий життєвий досвід для дитини, який стане основою в її подальшому розвитку як особистості. Від того, яким буде цей перший досвід спілкування, багато в чому залежатиме і визначатиме його

ставлення до навколишнього світу та людей. Рівень його успішності багато в чому залежить від рівня розвитку комунікативних навичок.

Різний рівень комунікативних навичок сучасних дітей – науково обґрунтована реальність, облік якої відкриває принципово новий підхід до розуміння та проектування соціокультурних процесів. Відсутність прямих взаємозалежностей між соціально-демографічними характеристиками дітей та рівнем розвитку їх комунікативних навичок дозволяє стверджувати, що проблема пов'язана насамперед із ментальними характеристиками, способом орієнтування особистості у комунікаційних процесах[19, с. 17].

Існуюча система дошкільної та шкільної освіти, а також традиційні цінності суспільства та сім'ї пов'язані переважно із завданнями накопичення, засвоєння, запам'ятовування інформації та не орієнтовані на навчання розумінню, орієнтуванню у комунікаційних процесах. Частина сучасних дітей мають ідеальні матеріальні умови для отримання інформації, знають напам'ять твори класиків, які вважають коханими та цікавими, проте головні смислові домінанти цих самих творів залишаються для них непоміченими, незрозумілими, «проходять повз» їх свідомості[13, с. 5].

Соціальна доцільність розвитку вміння людини розуміти і адекватно орієнтуватися, причому не тільки в комунікаційних, а й у життєвих процесах, неодноразово декларувалася та декларується на різних рівнях; робилися і робляться різноманітні спроби вирішити цю проблему

Дослідимо для чого ж необхідні комунікативні навички дітям. Перш за все щоб не залишитись одному. Щоб стати членом суспільства, бути прийнятим оточуючими, залишаючись самим собою. Якщо людина не вміє говорити про себе, а лише слухати інших, вона не стане індивідуальністю, втратить своє «Я».

Інша сторона – дитина вміє говорити виключно про себе, але не вміє прислухатися до інших. Така людина надалі не зможе якісно побудувати соціальні зв'язки, поповнити коло спілкування.

Комунікативні навички маленька людина набуває поступово, у міру зростання та дорослішання. Крок за кроком він навчається зчитувати невербальну інформацію (міміку, жести, тон голосу), потім вчить перші слова. Зростаючи, набуває вміння слухати і чути співрозмовника, ставити себе на його місце, сприймати відтінки людських взаємин.

Перші навички спілкування формуються в сім'ї, потім - у дитячому садку, школі і далі протягом усього життя. Тому вміння чи невміння взаємодіяти з оточуючими залежить від процесів, які протікають з раннього дитинства і до періоду зрілості.

Одні діти легше сходяться з оточуючими, йдуть на контакт, їм простіше спілкуватися і з однолітками, і з дорослими. Інші відчують труднощі та дискомфорт. І хоча вроджені якості не варто скидати з рахунків, все ж таки комунікативність — це одна зі сторін виховання особистості. Це означає, що вміння спілкуватись можна і потрібно розвивати.

Щоб розвинути в дитині комунікативні навички, потрібно допомогти їй опанувати три основи:

1. бажання спілкуватися;
2. знання основ соціального спілкування;
3. власне вміння спілкуватися[29 , с. 5].

Бажання спілкуватися

Це означає, що дитина повинна сама відчувати потребу у спілкуванні з оточуючими людьми. І цю потребу можна і потрібно виробляти. Якщо цього зробити, прогресу нічого очікувати. Доросла людина через життєвий досвід може мотивувати себе спілкування з оточуючими. Діти цього не вміють.

Знати, як спілкуватися

Одного бажання взаємодіяти з оточуючими мало. Потрібно знати, як саме це робиться. Маленькі діти не знають про норми та правила спілкування. Батьки підказують, як вирішувати конфлікти з однолітками, підтримувати розмову, вітатися тощо.

Вміння спілкуватися

Цей пункт впливає із попереднього, коли комунікативні знання застосовуються практично. Вміння спілкуватися складається з цілого комплексу практичних навичок:

- вміння зацікавити співрозмовника, привернути його увагу;
- доброзичливість, дружелюбність;
- вміння прийняти думку співрозмовника і нав'язувати своє власне;
- вміння аргументувати інформацію, тактовно захищати свою думку;
- вміння захопити співрозмовника собою, зацікавити його своєю думкою, ідеями;
- уміння вирішувати конфліктні ситуації, шукати баланс під час залагодження спірних ситуацій.

Ще один важливий компонент уміння спілкуватися – активне слухання[17, с. 116].

Воно зазвичай найважче дається дітям-холерикам. Їм не терпиться якнайбільше розповісти про себе, свої враження, захоплення. Висловлювання співрозмовника відсуваються другого план.

Якщо дитина успішно опанувала ці три навички, то можна сказати, що комунікативні навички у неї дійсно розвинені.

На кожному віковому етапі комунікативні навички дітей розвиваються та вдосконалюються.

Від народження до 2 років

У цей час дитина робить перші кроки не тільки у фізичному плані, а й у комунікативному. Коло спілкування дітей у цьому віці обмежене мамою, татом та іншими близькими родичами. Діти навчаються доносити свої потреби дорослим і, своєю чергою, розуміти співрозмовника[18, с. 3].

Від 2 до 4 років

У цьому віці дитина відкриває собі світ однолітків. Він розуміє, що удвох або в компанії веселіше, ніж одному. На перший план виходить емоційно-практичний зв'язок з іншими дітьми: дитина будує діалог, грає. Він

почувається причетним до суспільства: «Ми граємо», «Ми бігаємо» тощо. Поступово словниковий запас дітей поповнюється, і комунікативні навички розвиваються швидше[18, с. 3].

Від 4 до 6 років

Спілкування у дошкільному віці — спосіб пізнати світ і життя в його різноманітті. Взаємодія відбувається у ігровій формі. У цьому віці можуть спалахувати конфліктні ситуації, оскільки діти у віці ще егоцентричні. П'ятирічна дитина вже усвідомлює, наскільки важливі слова у спілкуванні з однолітками. Поступово діти переходять більш високий рівень спілкування[18, с. 3].

Від 6 років та старше

До цього віку комунікативні навички дитини частково сформовані. Спілкування у молодших школярів формується вибірково, виникають постійні уподобання. Дитина сама вибирає друзів та приятелів, усвідомлює тонкощі взаємодії з тими чи іншими людьми[18, с. 3].

У міру дорослішання дитина отримує нове уявлення про учасників свого кола спілкування, їх інтереси, сторони характеру. Так він вчиться оцінювати не лише інших, а й себе, свої можливості.

У розвитку спілкування відзначаються певні стадії та закономірності.

Дитина проявляє здатність до чуттєвого спілкуванню з людьми вже на 3-му місяці життя (комплекс пожвавлення), а до однорічному віку його експресія стає настільки багатою, що власне дозволяє дуже швидко засвоювати вербальну мову спілкування, скористатися звуковою мовою. Головні етапи, що проходять онтогенетичне формування спілкування у людини практично до вступу до школи, можна припустити і описати так:

1. Вік від народження до 2-3 місяців: біологічне по змісту, контактне спілкування, що служить засобом задоволення органічних потреб дитини. Головні засіб спілкування - примітивна міміка та проста жестикуляція.

2. Вік від 2-3 місяців до 8-10 місяців: вихідний крок пізнавального спілкування, що стосується справ, пов'язаних з початком функціонування основних органів чуття та появою необхідності в нових емоціях.

3. Вік від 8-10 місяців приблизно до 1,5 року: зародження координованого, вербально-невербального спілкування, що обслуговує когнітивні потреби. Перехід до застосування мови як засобу спілкування.

4. Вік від 1,5 року до 3 років: поява ділового та ігрового спілкування, пов'язаного з походженням предметної діяльності та гри. Початковий етап поділу ділового та особистого спілкування.

5. Вік від 3 до 6-7 років. Розвиток довільності у виборі та застосування різноманітних природних, даних від природи або придбаних засобів спілкування. Становлення сюжетно-рольового спілкування, що породжується включенням до сюжетно-рольових ігор.

Варто віділити в перші 7 років життя 4 форми спілкування:

- ситуативно-особистісну,
- ситуативно-ділову,
- внеситуативно-пізнавальну,
- внеситуативно-особистісну.

Варто відмітити, що ситуативно-особистісна (безпосередньо-емоційна) форма виникає приблизно у два місяці та існує до кінця першого півріччя життя. Спілкування з близькими дорослими гарантує виживання дитини та задоволення всіх її первинних потреб, безпосередньо необхідності у доброзичливій увазі дорослого.

Основний мотив спілкування – особистісний [28, с. 31].

Основним засобом спілкування є експресивно-мімічні операції.

Ситуативно-ділова (предметно-дієва) існує у дітей віком від 6 міс. до 3-х років. Спілкування розвивається в перспективі в спільній з дорослим і самостійній діяльності дитини по ознайомленню з навколишнім світом та його обслуговуванням. У дітей встає необхідність у доброзичливій увазі та спільній роботі.

Ведучий мотив спілкування – діловий.

Основні засоби спілкування предметно-дійові операції.

Внеситуативно-пізнавальна форма спілкування виникає у 3-4 роки. Спілкування розгортається у перспективі спільної з дорослим та самостійної діяльності дитини з ознайомлення з фізичним світом та її обслуговуванням.

У дітей виникає необхідність у доброзичливій увазі, спільній роботі та повазі. Провідний мотив спілкування – пізнавальний. Головним засобом спілкування вважаються мовні операції.

Внеситуативно-особистісна форма спілкування виникає у п'ять – шість років.

Спілкування розгортається в перспективі теоретичного та практичного пізнання дитиною суспільного світу та проходить у формі самостійних епізодів. У дітей виникає потреба в доброзичливій увазі, спільну роботу, повагу дорослого при провідній ролі прагнення до співпереживання та взаєморозуміння. Провідний мотив спілкування – особистісний.

Основним засобом спілкування є мовні операції.

Спілкування у дошкільному віці має конкретний характер. Діти в своїх висловлюваннях завжди передбачають очевидне, зазвичай, близьку людину. Отже, у дошкільному віці відбувається оволодіння головними засобами мови, але навіть це робить можливість здійснення спілкування, що спирається на власні засоби.

Варто відмітити, що усвідомлене вміння розуміти та ставити такі комунікативні завдання розвивається не раніше дошкільного віку. У попередні вікові періоди можна говорити виключно про формування мовленнєвих функцій, здатність до комунікативної діяльності відсутня.

Власне комунікативне формування особистості в даний період носить до

певної міри стихійний характер. До семи років діти володіють простими розумовими операціями конкретно-дієвого характеру, причинними взаємозв'язками, можуть зв'язно пояснити ідеї, використовують граматично,

лексично та фонетично правильну мову. Саме в цьому віці виробляється інтелектуальна регулююча функція мови, формується вміння орієнтувати власну мову на партнера та ситуацію спілкування, а також відбирати мовні засоби згідно з ними.

Інакше кажучи, у дитини відбувається активне формування продуктивної усно-мовленнєвої діяльності, робляться посилки для вироблення вміння надавати комунікативну дію на партнера спілкування. Ці співвідношення рецептивних та продуктивних видів мовної діяльності у літературі відсутні, хоча цілком очевидно, що усні форми комунікації (говоріння та слухання) переважають у розвитку дошкільника.

Говорячи про специфіку спілкування шести-семирічного дошкільника з одноліткам, варто зазначити, що у багатьох (але не у всіх) дітей складається внеситуативно-ділова форма спілкування. До 6 - 7-ми років значно зростає кількість внеситуативних контактів. Приблизно половина мовних звернень до ровесника набуває внеситуативного характеру. Дошкільнята розповідають один одному про те, де вони були, та власне, що бачили, діляться власними проектами чи перевагами, виділяють оцінки якостей та дій інших. В даному віці знову стає можливим «чисте спілкування», не опосередковане предметами та діями з ними. Хлопці можуть тривалий час спілкуватися, не здійснюючи при цьому ніяких дій. Втім, незважаючи на дану зростаючу спрямованість до внеситуативності, спілкування в даному віці трапляється в перспективі спільної справи, тобто єдиної гри або ж продуктивної діяльності (тому ця форма спілкування і зберегла назву діловий)[27, с. 73].

Вважаємо, що, наслідуючи батьків і близьких людей (ідентифікуючись із ними), діти несвідомо переймають стиль спілкування, що стає його натурою. Недисциплінована, на погляд мовної культури та емоційних проявів сім'я, отримає у своїй дитині зліпок своїх вад у спілкуванні. Найуспішніший стиль спілкування, коли дорослий і діти стоять один до одного в позиції дружнього розуміння.

Саме такий стиль спілкування викликає в дітей з віком позитивні емоції, впевненість у собі, виділяє усвідомлені цінності спільної роботи та гарантує радість при будь-якій роботі.

До кінця старшого дошкільного віку з розвитком логічної та комунікативної функцій мови, з виробленням довільності та рефлексії формується вміння логічно та складно будувати висловлювання.

У продуктивних видах мовної діяльності, вперше з'являється диференціація методів на партнерів спілкування, хоча дана диференціація залишається досить низькою порівняно з наступними віковими групами, ознаки зв'язності, логічності, каузальності, предикативної структури висловлювання.

Загалом, комунікативна навичка дітей дошкільного віку наростає за допомогою накопичення мовних засобів та важливих кількісних змін у мовленнєвій та комунікативній діяльності.

Таким чином, у процесі аналізу ми з'ясували, що особистість стає здатною до справжньої комунікативної роботи не раніше дошкільного віку. На ранніх етапах онтогенезу дитині властиво формування тільки мовних функцій. У дошкільному віці формування комунікативних навичок дітей відбувається особливо активно, що пов'язано з розширенням спектра соціальних контактів особистості.

Останнє акцентує увагу на значущості придбання дошкільником суспільної навички (а саме, досвіду комунікації) для подальшої ефективної життєдіяльності.

1.2 Особливості комунікативних навичок старших дошкільників із загальним недорозвитком мови

Проблема мовного становлення старших дошкільнят із загальним недорозвитком мови різного генезу неодноразово вважалися предметом особливого дослідження. Під загальним недорозвиненням мови у дітей із

нормальним слухом та первинно збереженим інтелектом розуміють комплексну форму мовної патології, за якою стоїть порушення формування абсолютно всіх наявних компонентів мовної системи[8, с. 63].

У дітей знижується потреба у спілкуванні, відбуваються труднощі у розвитку мовних засобів застосування. Спілкування з дорослими носить в основному практичний, діловий характер, а особистісне спільне зустрічається значно рідше.

Загальною характеристикою комунікативних навичок з загальним недорозвитком мови дошкільників являється незрілість мотиваційно-потребової сфери. Вони відчувають труднощі адаптації до середовища, що порушує їх емоційний комфорт та психічну рівновагу.

Потреба спілкуванні - одне з перших соціальних потреб, що виникають у онтогенезі. Мовленнєве спілкування є основним видом людської діяльності, провідною умовою розвитку мови та мислення дитини. Завдяки цьому, дитина вступає в різноманітні контакти з навколишнім їй природним, предметним і соціальним світом, пізнає та долучається до культурних та моральних цінностей суспільства, в якому вон живе, пізнає саму себе, встановлює взаємозв'язки.

Спілкування з оточуючими людьми складається в онтогенезі поступово – відбувається зміна форм спілкування:

- ситуативно-особистісна,
- ситуативно-ділова,
- внеситуативно-пізнавальна,
- внеситуативно-особистісна[7, с. 5].

Основні етапи розвитку цих форм припадають на період дошкільного дитинства [11, с. 3]. Дошкільний вік є сензитивним, оскільки саме в цей час закладаються основні норми спілкування та поведінки, формуються всі компоненти мовної системи, утворюється дитячий колектив, а разом з ним розвивається система комунікативних навичок.

У лінгвістиці, «комунікація - це специфічна модель взаємодії людей у ході їх пізнавально-трудової діяльності» [5, с. 32].

У психологічній науці, «комунікація» сприймається як цілеспрямований процес передачі певного розумового змісту з допомогою мови.

В педагогіці «комунікація» визначається як взаємообмін інформацією, де люди діляться своїми думками, ідеями, почуттями, емоціями, бажаннями і переживаннями [4, с. 102].

На наш погляд, під терміном «мовленнєва комунікація» слід розуміти взаємодію людей за допомогою мови та мови не лише як розмову, а як спілкування з метою взаємообміну інформацією.

Мовленнєва комунікація є єдиною моделлю, в основі якої, незалежно від зовнішніх критеріїв, умов і засобів, виділяють такі компоненти:

- 1) адресант (відправник інформації) - людина, що говорить або пише;
- 2) адресат (одержувач інформації) – людина, що читає або слухає;
- 3) повідомлення (текст у усній чи письмовій формах) - мовна комунікація неможлива без обміну повідомленнями, у яких міститься інформація.

Обмін інформацією та процес спілкування між людьми відбувається не лише за допомогою мови. Передача інформації може здійснюватись і невербальними засобами. Вербальна комунікація – це спілкування з допомогою слів, невербальна – це передача інформації з допомогою різних символів, знаків і сигналів (малюнки, жести, міміка та інших.) [3, с. 119].

Однією з найважливіших умов формування творчої, всебічно розвиненої, гармонійної особистості є повноцінний мовленнєвий розвиток, що дозволяє вільно спілкуватися, швидко формувати та викладати свої думки за допомогою мовних засобів, володіти засобами комунікації.

Порушення мовного розвитку різної етіології перешкоджає формуванню необхідних навичок спілкування.

В даний час спостерігається висловлена тенденція до зростання кількості дітей з порушеннями мови. Однією з найпоширеніших форм мовної патології серед дітей дошкільного віку, що призводить до порушення мовної комунікації, є загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ), при якому у дітей з нормальним слухом та збереженим інтелектом, порушено формування всіх компонентів мовної системи (лексика), граматики, фонетики) [7].

У дошкільнят при ЗНМ мовленнєва недостатність може варіювати, від повної відсутності мови, до розгорнутої фразової мови з висловленими проявами лексико-граматичного та фонетико-фонематичного недорозвинення. На основі цього виділемо три рівні мовного розвитку [8].

Четвертий рівень.

Питання мовної комунікації дітей з ЗНМ підкреслює взаємообумовленість мовних та комунікативних умінь.

Такі особливості мовного розвитку, як бідність і недиференційованість словникового запасу, своєрідність зв'язного висловлювання, перешкоджають здійсненню повноцінного спілкування, наслідком цих труднощів є зниження потреби у спілкуванні, несформованість форм діалогічного та монологічного мовлення, деякі особливості поведінки: незацікавленість у контакті, невміння, негативізм.

Через порушення у мовному розвитку, дитина може мати серйозні проблеми при спілкуванні з однолітками і дорослими, а в ряді випадків зовсім відмовлятися від мовної комунікації, тобто виявляти мовний негативізм.

Також, слід враховувати і те, як дитина реагує, оцінює та відноситься до свого мовного порушення. Негативне ставлення може перешкоджати оволодінню комунікативними вміннями.

Розглядаючи процес спілкування дітей з ЗНМ, можна виділити деякі його особливості: обмежене коло контактів, діти не ініціативні, повільно включаються в ситуацію спілкування, не вслухаються в мову співрозмовника. Розуміння адресованої їм мови буває утруднене через

складнощі в побудові та осмисленні логічного ланцюжка спілкування, тому нерідко таким дітям складно відповісти, поставити якісь питання, домовитися про щось і, в цілому, підтримати комунікацію.

Варто вказати на такі якості дітей з ЗНМ, як:

- замкнутість,
- різкість,
- застигливість,
- зажатість,
- скованність,
- байдужість,
- емоційність,
- підвищення чутливості,
- еагресивність[26, с. 82].

Саме ці якості здійснюють прямий вплив на мовну комунікацію дитини.

Для них властива різка, іноді безпричинна зміна настрою. Через свою мовну патологію вони часто не впевнені в собі і своїх силах. Такі діти часто мають поведінкові порушення, порушення емоційно - вольової сфери.

У дітей з ЗНМ спостерігаються відмінності в адаптивних реакціях на конфліктні ситуації в порівнянні зі здоровими дітьми. У спрямованості реакцій це, зокрема, виявляється у перевазі двох контрастних форм поведінки — від перекидання відповідальності за те, що трапилося на інших, у тому числі в агресивній формі, до прийняття відповідальності на себе. Їм властива підвищена готовність брати на себе відповідальність, а також виявляти самозахисний тип реакцій, для яких характерна активність у формі осуду когось, заперечення своєї вини, ухилення від вини, захист свого «Я». Типові висловлювання: «Я не винен», «Це не я», «Напевно, це зробив хтось інший».

Відповідно до проведених досліджень більшість старших дошкільнят користуються ситуативно-діловою формою, яка нормотипова для дітей двох-чотирьох років.

У дошкільнят з ЗНМ спостерігається значна затримка становлення відповідних віком форм спілкування: внеситуативно - пізнавальної та внеситуативно - особистісної, тому процес спілкування з дорослими відрізняється від норми. Діти воліють взаємодіяти в процесі гри, яка у дітей даного віку відрізняється не тільки сприятливою бідністю, але і недостатньою структурованістю, використовуваної в ній мовної продукції.

Діти з ЗНМ використовують у спілкуванні з дорослими менш розгорнуту у змістовному та структурному відношенні мовленнєву продукцію, порівняно з комунікацією з однолітками, що не відповідає нормальному онтогенезу засобів спілкування.

Під час спостереження за процесом комунікації в режимних моментах і спільної діяльності з дорослим можна відзначити, що культура спілкування у старших дошкільнят з ЗНМ сформована недостатньо: вони звертаються за прізвисьмом, не дотримуються субординації, у них відсутнє почуття дистанції, такі , крикливі та різкі [25, с. 5]].

Таким чином у дітей з ЗНМ мовна недостатність у поєднанні з особливостями поведінки, емоційно-вольової сфери надає негативний вплив на засвоєння навички спілкування і підтримки контактів з однолітками і дорослими, призводить до комунікативних труднощів, до низьких темпів адаптації в освітній процес.

Логопедична допомога повинна носити комплексний характер і бути спрямована на подолання мовного недорозвитку, а також на розвиток, психічних і когнітивних процесів дитини, його моторних функцій, в рамках комунікативно-діяльнісного підходу.

Логопедична, робота, з подолання ЗНМ повинна носити комунікативну спрямованість. Діти мають навчитися користуватися мовою як засобом спілкування.

Не дивлячись на проблеми діти цієї категорії мають порівняно відмінні можливості логічного, смислового запам'ятовування. Особливості немовних процесів дітей з ЗНМ виділяють недостатню стійкість уваги, складність під

час розподілу уваги. У деяких дітей спостерігається досить низька активність пригадування у поєднанні з обмеженою можливістю розвитку пізнавальної діяльності. Зв'язок мовних порушень коїться з іншими сторонами психічного розвитку причиною особливостей мислення. У цілому нині володіючи повноцінними передумовами освоєння розумових операцій, які доступні їх віку, діти можуть відставати у розвитку словесно-логічного мислення, важко освоюють синтез та аналіз, узагальнення і порівняння. У деяких дітей з ЗНМ спостерігається уповільнений розвиток локомоторних функцій та соматична ослабленість.

Відставання рухової сфери, яка, у свою чергу, є причиною недостатньої координації рухів, невпевненості при виконанні дозованих рухів, зниження спритності та швидкості виконання. Найбільші проблеми виявляються під час виконання рухів за словесною інструкцією. Подібним чином, певні особливості пізнавальної діяльності, що спостерігаються при загальному недорозвиненні промови орієнтують на вивчення дітей цієї категорії з позиції цілісного підходу, який, у свою чергу, передбачає виділення у структурі порушень як мовленнєвих, так і немовних симптомів, облік співвідношень та характеру цих зв'язків компонентів структури дефектів.

Відомо, що тільки однією із загальних закономірностей порушеного розвитку є відхилення у формуванні особистості. Труднощі пов'язані із соціальною адаптацією подібних дітей, їх взаємодією із соціальним середовищем.

Під час корекційної роботи з цими дітьми найголовніша роль приділяється апелюванню до особистості. Аналізуючи теоретичні роботи провідних фахівців у галузі логопедії та спеціальної психології, а також практичні спостереження показують, що системні дані, пов'язані з особливостями особистісного розвитку дітей з ЗНМ в даний час відсутні, а існуючі описи носять фрагментарний характер.

Відповідно до цього розробка індивідуальних програм ускладнюється, як програм психологічної корекції, як і впровадження різних організаційних

форм діяльності психологів у роботу дошкільних закладів саме дітей із порушеннями мови. Особистість дитини з ЗНМ характеризується специфічними особливостями, серед яких, у свою чергу, мають місце занижена самооцінка, комунікативні прояви, порушення агресивності та тривожності різного ступеня виразності[2, с. 11].

Узагальнюючи все сказане, можна назвати такі особливості мовної комунікації старших дошкільнят з ЗНМ:

- зниження потреби, ініціативи у спілкуванні, зацікавленості в контакті;
- Діти не вміють організувати комунікативну поведінку, повільно включаються до ситуації спілкування;
- Недостатньо сформовані вміння вести діалог;
- Переважна є ситуативно-ділова форма спілкування;
- Недостатня культура спілкування з дорослими;
- Мовна продукція дітей у процесі спілкування з дорослими носить менш розгорнутий у змістовному та структурному відношенні характер, ніж у їхніх однолітків із нормальною мовою.

Виділені особливості комунікації дітей з ЗНМ необхідно враховувати при побудові стратегії та розробці змісту корекційно-розвивального впливу.

1.3 Роль гри у розвитку комунікативних навичок дошкільнят

Гра, як така привертала й привертає увагу, як педагогів так і психологів, а також філософів, етнографів, соціологів, мистецтвознавців та біологів. Представників всіх цих наукових галузей цікавлять у грі свої професійні складові, та все ж всі вони приходять до одної думки, що гра є невід'ємною частиною людської культури загалом. Гра підрозуміває собою надзвичайно особливу діяльність, котра починає своє зародження ще в дитячі роки і супроводжує на протязі всього життя людини. Розвиток ігрової

діяльності пов'язаний нерозривними ланцюгами на проязі всього розвитку будь-якої дитини[14].

Розвиток гри відбувається в напрямку від предметної гри, що відтворює дії дорослих, до гри рольової, що відтворює відносини для людей.

Ігрова діяльність, як підтверджено, не винаходиться дитиною, а задається їй дорослим, який вчить його грати, знайомить із суспільно сформованими способами ігрових дій, наприклад, як використовувати іграшку, предмети-замісники, інші засоби здійснення образу; виконувати умовні дії, будувати сюжет, підкорятися. Засвоюючи у спілкуванні з дорослими техніку різних ігор, дитина потім узагальнює ігрові способи та переносить інші ситуації.

Передумови гри виникають у дитячому віці після того, як сформувалися основні сенсорно-рухові координації, що створюють можливість маніпулювання та дій з предметами. Без уміння утримувати предмет у руці дитина не зможе зробити жодну дію з ним, а, отже, стає неможливим і ігрова дія.

Ускладнення ігрової дії та зміна мотивів дитячої активності переводить гру на більш високий етап.

У дитячому віці виникає предметно-ігрова діяльність, якій властиві два етапи:

- ознайомлювальний;
- відображальний[14].

На ознайомлювальному етапі предметно-ігрової діяльності у дії іграшки або будь-які предмети носять маніпуляторний характер, дитина діє з ними так, як дозволяють йому його невмілі руки. Мотив гри задається через предмет - іграшку. Потім дитина сама або за допомогою дорослого виявляє в іграшці окремі властивості, наприклад, брязкальце звучить, рухається, змінюється її фарбування.

У період від 5 – 6 місяців до 1 року – 1 року 6 місяців триває етап образотворчої предметно-ігрової діяльності. У цей час дитина засвоює

способи дії з різними предметами, пов'язані з їх фізичними властивостями: стукає, кидає, рухає, катає, співвідносить один предмет з іншим (у великий предмет вкладають маленькі предмети, висипає їх; однією іграшкою вдаряє по іншій, щоб почути звук).

Предмети, з якими діє дитина, виступають як засоби досягнення мети, наприклад, ціпком катають м'яч. Непередбаченість результату таких самостійних дій дитини, а також дій, показаних дорослим, спонукає його до повторного пошуку нових ефектів.

Мотив такої предметно-ігрової діяльності полягає у імовірнісному характері результату ігрової дії.

У ранньому віці дитина починає відображати у грі не тільки фізичні властивості, а й соціальне призначення окремих предметів: машинку, візок – катають, везуть на них вантаж, ляльку.

До кінця 1 - початку 2 роки життя формується сюжетно-образотворча гра, в якій діти починають активно відображати враження, отримані в повсякденному житті, такі як заколисування ляльки, годування ведмедика. В цей час дорослі вчать дитину відображати життєві ситуації, знайомі їй по особистому досвіду, в ігровому плані.

Протягом другого року життя дитина вчиться виконувати різні ігрові дії, наприклад, укласти ляльку, годувати її, катати в колясці, варити їжу, перевозити в машині іграшки, вантажі, доповнювати чи замінювати ігрові дії першими мовними висловлюваннями (Ляля бай-бай).

Змінюється психологічний зміст гри: дії дитини, залишаючись предметно опосередкованими, імітують в умовній формі використання предмета за призначенням.

Сюжетно-показовий етап гри для дітей другого й третього року життя відтворює можливості для переходу в сюжетно-рольові ігри. Дитина починає передавати в грі як окремі дії, так і певні елементи поведінки осіб, котрі робили дані дії в житті. Спочатку дії із сюжетноподібними іграшками, котрі мають велику схожість з реальними, практичними діями з предметами. З

часом вони набувають виду більш узагальненого, перетворюються на умовні події. Певна кількість іграшок з часом втрачає свою актуальність, а на їх заміну приходять нові іграшки заступники та уявні предмети. Дитина до 3 років усвідомлює умовність в грі, а також ігрову уявну (несправжню ігрову) ситуацію.

На цьому етапі розвитку гри, слово і справа стуляються, а рольова поведінка стає моделлю осмислених дитиною відносин між людьми. Настає етап власно-рольової гри, в якій граючі моделюють знайомі їм трудові та суспільні відносини людей[12, с. 4].

Весь дошкільний вік вважається віком ігрової діяльності. У цей період виникає і набуває найбільш розвиненої форми особливий вид дитячої гри, який у психологів та й педагогів отримав назву сюжетно-рольовий[1, с. 23].

Сюжетно-рольова гра являє собою певну діяльність, в котрій дітлахи беруть трудові, або соціальні функції дорослих і в відповідно спеціально створених ними ігрових, несправжніх умов відтворюють чи моделюють стосунки між дорослими та їх життя загалом.

Сюжетність як характерна риса творчих, тобто вигадуваних самими дітьми, ігор притаманна вже іграм дітей молодшої групи[9, с. 8].

Сюжети ці уривчасті, нелогічні, нестійкі. У старшому віці сюжет гри представляє логічний розвиток будь-якої теми в образах, діях та відносинах: зародження сюжетності в іграх потрібно, мабуть, віднести до передшкільного віку. Розвиток сюжету йде від виконання рольових дій до ролей-образів, у яких дитина користується багатьма засобами зображення: промовою, дією, мімікою, жестом та відповідним рольовим ставленням.

Саме під час ігрової діяльності найбільш активно формуються абсолютно всі психічні якості й особливості індивідуальності дитини.

Ігрова діяльність здійснює вплив на формування довільності абсолютно всіх психічних процесів, починаючи від простих до більш складніших. Саме так, в грі зароджується розвиток довільної поведінки, довільної уваги і

пам'ять. Діти набагато краще зосереджуються й більше запам'ятовують в умовах гри, в порівнянні з прямим поставленими завданнями дорослих.

Свідома мета полягає в зосереженні, запам'ятовуванні чогось, стримуванні імпульсивних рухів, котра найпростіше виділяється дитиною під час гри.

Ігрова діяльність активно здійснює вплив на розумовий розвиток дітей. Діючи безпосередньо з предметами-заступниками, діти починають оперувати в мислимому, а також умовному просторах. Предмет-заступник стає певною опорою для їх мислення. З часом, поетапно ігрові дії скорочуються, й діти починають діяти в внутрішньому та розумовому плані. Отже, відповідно, гра спонукає тому, що діти переходять до мислення в певних образах й уявленнях. В грі, під час виконання різних ролей, діти стають на різні точки зору і починають бачити предмети з різних сторін. Саме це спонукає до розвитку розумової здібності людини, що в результаті дає можливість уявити якийсь інший погляд й абсолютно іншу точку зору.

Рольова гра має значення також і для безпосереднього розвитку уяви дитини:

- ігрові дії відтворюються в певній вигаданій уявою дитини ситуації,
- реальні предмети використовують, як інші, вигадані, діти беруть на себе роль відсутніх персонажів.

Дана практика дії в вигаданому уявою просторі спонукає тому, що дитина набуває здатності до творчої уяви.

Однією з особливих властивостей гри є те, що вона в певній мірі є висвітленням трудової діяльності. Адже не просто так говорять, що "гра – це дитяча праця"[24, с. 33].

Саме гра слугує базисом підготовки дитини до життя, хоча насправді жоден з них навіть не уявляє про це необхідне значення ігор.

Діти грають для власного задоволення, таким шляхом вони задовольняють особисту природню потребу.

Гра – являє собою певний шлях дітей спрямований на пізнання світу, у котрому вони живуть та призвані змінити його. Дитина здебільшого під час гри відтворює працю та життя дорослих, в певній мірі наслідуючи її, лиш замінює реальні предмети своїми іграшками, або задовільняється окремими атрибутами під час такої гри.

Під час гри дитина робить певні події. Вони займаються будівництвом, подорожами, догляданням дітей, лікуванням їх, навчанням один одного, доглядають за господарством, захищають свою територію від ворога, роблять певні героїчні вчинки. Мета гри полягає в самій ігровій діяльності, а не результаті.

У більшості ігор також бере участь не одна, а кілька людей.

Це допомагає виховувати в дітей з віком відчуття колективізму, саме так вони навчаються діяти спільно та організовано, керувати іншими, чи підкорятися їм, скеровувати свої дії відповідно до встановлених правил при цьому суворо спостерігаючи, щоб їх виконували.

Всі ці аспекти спрямовано на виховання волі, дитина привчається до дисципліни, викликається почуття відповідальності за свою поведінку, чи дії, що в результаті формує моральні якості особистості дітей.

В кожній грі дітвора домовляється про певні правила, в яких буде протікати гра, і в разі якщо хтось порушить дані умови, то його виключать з гри або просто відмовляться продовжувати грати взагалі. Велику кількість ігор пов'язано з змаганнями, що в результаті підсилює рівень напруги фізичних і психічних сил дітей, допомагає їх безпосередньому розвитку[24, с. 25].

В дітей в якіє є загальне недорозвинення мови в більшості випадків потреби у грі такі самі, як і у однолітків. Тому у таких дошкільнят ігрова діяльність зберігає своє значення як необхідну умову всебічного розвитку особистості та інтелекту.

Мовний дефект призводить до змін у психічній сфері, а саме до появи таких рис, як підвищена дратівливість, збудливість, замкнутість, депресивні

стани, негативізм, загальмованість, психічна виснаженість, почуття ущемленості.

Порушення звуковимови та недостатньо чітке та повне сприйняття звукового образу слів, певна обмеженість словника, повна чи часткова відсутність граматичних форм і також зміна темпу промови та її плавності – все це, по-різному виражено в дітей віком цієї категорії, впливає і на ігрову діяльність, породжує особливості поведінки у грі.

Зокрема, ослабленість умовнорефлекторної діяльності, уповільнене диференціювання, нестійкість пам'яті ускладнюють включення цих дітей до колективних ігор. Порушення загальної та мовної моторики викликають швидку втому.

З іншого боку, для дітей із порушеннями мови, у яких нерідко спостерігається і значна затримка інтелектуального розвитку, зміст багатьох ігор та його правила тривалий час залишаються недоступними.

Ігрова діяльність дітей з порушеннями мови складається лише при безпосередньому впливі скеровуючого слова дорослого та обов'язковому повсякденному керівництві ним. Тому найважливішою умовою у грі є багаторазове програвання тих самих ігрових дій з поступовим запровадженням їх мовного оформлення та осмислення.

Отже, комунікативні навички – це навички, які дозволяють людині отримувати та передавати інформацію, навичка успішного спілкування з людьми.

Комунікативні навички включають: бажання вступати в контакт, вміння організувати спілкування, знання та дотримання норм і правил при спілкуванні.

В психології спілкування розглядається в ракурсі одного з ключових умов формування дошкільника, найважливішого чинника розвитку його особи, провідного методу діяльності людей, яку спрямовано на пізнання і оцінку самого себе методами взаємодії з людьми. В дошкільнят з загальним недорозвиненням мови розвинення комунікативних навичок працює трохи в

іншому ракурсі, ніж в дошкільнят в котрих є нормальний мовний розвиток загалом.

В результаті недорозвинення мовив в дошкільнят з загальним недорозвиненням мови відмічається певна обмеженість доступних йому мовних засобів, а також наявність певних звуко-жестових – мімічних комплексів, що застосовуються дошкільнятами, свого роду проблеми, котрі відбуваються в процесі переходу до слова, як до певного засобу спілкування і узагальнення загалом. Недорозвиток мовних засобів у дошкільнят значно зменшує рівень спілкування та сприяє зародженню психологічних особливостей (замкнутість, сором'язливість, боязкість); зароджує особливі риси загальної і мовної поведінки (обмеженість контакту, уповільненість включеності в ситуацію спілкування, нерозуміння, як підтримати бесіду та невміння вслухатися в мову, яка звучить), що в результаті приводить до значного зниження психічної активності у дитини.

Гра – провідний у дошкільному віці вид діяльності, що створює найбільш сприятливі умови для психічного, а також особистісного розвитку дітей, адже в процесі гри він сам намагається навчитися тому, що ще не вміє. Гра являє собою вид діяльності в певних умовах ситуацій, що спрямовані на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, в котрому складається та удосконалюється самоврядування поведінкою. Їх можна використати, як для формування правильної мови дітей, так і для її корекції недосконалостей[14].

Перш ніж підбирати заняття для дітей, варто взяти до уваги декілька рекомендацій, а саме:

Не варто намагатися використовувати за один день велику кількість ігор та вправ, а особливо з дітьми дошкільного віку. Оскільки вони мають досить низький рівень працездатності і досить швидко стомлюються.

Тренування необхідно здійснювати, коли діти перебувають в позитивному настрої: не стомлені, не голодні, не хочуть спати чи відпочивати.

Абсолютно всі вправи і ігри приносять користь тільки в разі, коли діти дійсно мають бажання ними займатися. Саме тому не потрібно примушувати їх до занять, оскільки краще провести ігри тоді, коли вони самі виявляють бажання грати.

Абсолютно любую гру чи вправу треба обігрувати так, щоб дитина могла зрозуміти, що взаємодія одне з одним є дуже важливо.

Отже, виховний план, що опираючись на гру, як певну форму організації життя дитини та її діяльності, відноситься до питання сформовування поведінки в колективних відносинах, виховання уміння вести себе в суспільстві, виховання хороших особистісних якостей дитини. Звичайно, для цього необхідне правильне керівництво і гра та розуміння, що це живий, повсякденний процес.

Щоб організоване життя дітей в дитячому садку було на хорошому рівні варто дотримуватися різноманітності ігор, оскільки саме за цих умов можливо забезпечити дітей можливістю займатися діяльністю, яка буде цікавою та змістовною.

Розвивати комунікативні навички дитини потрібно і у повсякденному житті.

Щоб дитина навчилася, а головне — захотіла спілкуватися з людьми, які її оточують, з самого дитинства їй потрібно забезпечити:

- психологічний комфорт;
- можливість спілкування з людьми різних вікових категорій;
- підтримку батьків та педагогів при організації спілкування у групі.

В перші роки життя людини комунікативні навички формують батьки і члени сім'ї. Саме їм відведено найважливішу роль — навчити дітей спілкуватися. І тому зовсім необов'язково бути педагогом. Достатньо взяти до уваги декілька порад та дієвих методик.

Роль сім'ї у розвитку комунікативних навичок у дитини

Іноді батьки припускаються помилки в формуванні комунікативних навичок сина або дочки. Але самі тата й мами часто про це навіть не здогадуються.

Ось кілька прикладів помилкових моделей поведінки взаємовідносин доросла — дитина, яка ускладнює формування навичок спілкування:

"Гордість сім'ї". Практично всі батьки вважають своїх дітей найкращими та чудовими у всьому. Але межі між безумовною любов'ю і вседозволеністю руйнуються, коли дитину визнають винятковим, у всьому переважаючих однолітків. Кожне бажання маленької людини виконується, всі її помилки та промахи прощаються, не обговорюються та не аналізуються. Такі діти виростають егоїстами, розпещеними надмірно.

«Улюбленець». Часто з'являється у багатодітних сім'ях. Ставлення до нього практично таке ж, як і за моделі «Гордість сім'ї». Але тільки у випадку з улюбленцем, дитину виділяє лише один член сім'ї. Інші діти гостро відчують це, і стосунки між братами та сестрами стають заздрісними, негативними.

"Попелюшка". Ще одна типова для багатодітних сімей модель поведінки. Дитині з дитинства приділяється другорядна роль. Все його життя підпорядковане братові чи сестрі, якого батьки з якихось причин вважають успішнішим, найулюбленішим. «Попелюшка» змушена доглядати молодшого або догоджати старшому. Результат — заздрість та комплекс неповноцінності.

«Вічно винен». В інших членів сім'ї така дитина викликає лише роздратування. Саме він причина всіх бід і винен у всьому, навіть у тому, чого не робив. Все дитинство маленька людина панічно боїться покарання, невдоволення батьків, живе у вічному страху, стає ізгоєм.

«Пай-дівчинка» (хлопчик). Ця дитина з народження ввібрала поняття «добре», «погано», «пристойно» і «непристойно». Усе його життя підпорядковане цілому зводу правил. Думка та інтереси таких дітей часто ігноруються. Батькам важливо лише одне — дати оточуючим зрозуміти:

дитина вихована на совість. Підростаючи, людина з комплексом відмінника може з принципу робити непристойні та аморальні вчинки.

«Проблемна дитина». Занадто шумний, надто пустотливий, надмірно активний. Не вміє і не бажає чути інших, на нього не діють благання, вмовляння та покарання. Часто така модель поведінки пов'язана з тим, що батьки не приділяють достатньо уваги вихованню дитини, не вміють чи не хочуть порозумітися з нею.

"Кришталева ваза". Занадто крихкими, вразливими та оберігаються часто ростуть діти, які пережили серйозне потрясіння, травму або тяжку хворобу. Близькі оберігають його від усього, що, на їхню думку, може завдати йому шкоди. Така дитина виростає безініціативною, у впевненості, що їй усі повинні, постійно чекає поблажок.

Можливе порушення комунікативних навичок.

Навички спілкування не завжди формуються так швидко та якісно, як хотілося б батькам. Існує кілька основних комунікативних проблем у дітей:

Болючий стан психіки: тривожність, нервозність, швидка зміна настрою, підвищена збудливість.

Емоційна глухота: дитина не сприймає емоції оточуючих людей.

Повне ігнорування оточуючих, замкнутість у світі[15, с. 17].

Проблеми у розвитку комунікативних навичок зазвичай виникають у дітей, яким властиві такі особливості характеру:

- Сором'язливість, зайва замкнутість: такі діти зазвичай мовчуни, тому не приваблюють дітей.

- Агресивність: людина, яка завдає біль іншим, не популярна у однолітків.

- Егоїстичність: діти не вміють співпереживати іншим, відповідно до них ставляться так само.

- Пасивність: дитина не має власної думки, не здатна придумати захоплюючі для однолітків заняття, не бере участі в колективних іграх.

Ці рекомендації для батьків можуть здатися надто простими і навіть звичайними. Але саме ці нескладні повсякденні заняття є ключем до розвитку навичок спілкування:

Щира цікавість до життя дитини.

Корисно регулярно ставити синові чи дочці питання про прожитий день. Важливо заохочувати бажання розповідати все у подробицях. Також потрібно обговорювати спірні ситуації, які викликали у дітей скруту чи нерозуміння.

Альтернатива словами. Крім вербального (словесного) спілкування, корисно практикувати вміння розмовляти мовою тіла. Діти повинні засвоїти, що свої бажання, емоції, почуття та настрої можна передати позою, мімікою, жестами.

Зворотній зв'язок. Не варто спілкуватись виключно в режимі інтерв'ю. Батькам також корисно розповідати дітям, як минув їхній день.

Позиція здорового невтручання. Психологи рекомендують втручатися в дитячі конфлікти лише в крайньому випадку. Вирішуючи проблеми з однолітками самостійно, діти вчаться знаходити вихід із складних ситуацій, принагідно підвищуючи рівень комунікації.

Враховувати думку дитини. Добре, якщо малюк навчиться міркувати про свої почуття, розмірковувати про них. Тому свої щоденні рішення він може і має зважувати. Для цього можна ставити запитання на кшталт: «Чим би могли зайнятися сьогодні?», «Що готуватимемо на вечерю?» і т.д.[24, с. 40].

Ще одне заняття, що сприяє розвитку навичок спілкування – спільне читання та обговорення книг. Не варто засмучуватися, якщо дитина регулярно обирає один і той же твір. Так маленька людина навчиться розуміти дії героїв, оцінювати їхню поведінку. Батьки можуть ставити навідні питання, підштовхувати дітей до міркувань.

Отже, варто відмітити, виховний план, який опирається на гру як певну форму організованості життя дітей і їх діяльності, охоплює питання

сформованості поведінки в колективі, надбання навичок поведінки в суспільстві, позитивних особистісних якостей. Звичайно, для цього необхідне правильне керівництво і гра та розуміння, що це живий, повсякденний процес.

Щоб життя дітей в садочку було організоване на належному рівні необхідна різноманітність ігор, тому що тільки при цих умовах буде забезпечено дітям можливість цікавої та змістовної діяльності загалом.

Комунікативні навички – не вроджені, взаємодії з оточуючими можна навчитися.

РОЗДІЛ II

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З ЗНМ

2.1 Вивчення особливостей комунікативних навичок у старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мови

Відповідно до мети були виділені такі завдання дослідження:

1. Підібрати діагностичні завдання виявлення особливостей комунікативних навичок у старших дошкільнят із загальним недорозвиненням промови.

2. Вивчити особливості та рівень розвитку комунікативних навичок у старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мови.

Під час розробки методики констатуючого експерименту були використані у модифікованому вигляді методи, описані у роботах О.В.Дибіної.

Експериментальне дослідження проводилося у місті Герца в Герцаївському ЗДО «Теремок».

В експерименті брало участь 10 дітей у віці 6 років із висновком щодо ПМПК «Загальне недорозвинення мови». Список дітей подано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Список дітей з загальним недорозвиненням мови

№	ППП	Заклучення логопеда Рівень мовного розвитку
1	Владик І	ЗНМ І рівень
2	Соня Тю	ЗНМ І рівень
3	Артем Д.	ЗНМ ІІ рівень
4	Вадим К.	ЗНМ ІІІ рівень
5	Валерія П.	ЗНМ ІІ рівень

Продовження таблиці 2.1

6	Діма З.	ЗНМ ІІ рівень
7	Данил Ш.	ЗНМ ІІІ рівень
8	Міша Г.	ЗНМ ІІІ рівень
9	Рома Д.	ЗНМ ІІІ рівень
10	Аліна М.	ЗНМ ІІІ рівень

Дослідження проводилося індивідуально з дітьми у вільний від занять час. Висловлювання дітей дослівно фіксувалися, а потім аналізувалися та оцінювалися.

У дослідженні використовувалися такі завдання:

Завдання № 1 «Відображення почуттів»

Мета дослідження полягає в виявленні вміння дітей розуміти емоційний стан інших дітей, дорослих та в езультаті розповідати про них.

Дослідження проводилось індивідуально. Під час цього завдання нами було запропоновано кожній дитині сюжетні картинки, які вони мали розглянути (Додаток А), на даних картинках зображено дітей та дорослих у різних ситуаціях, після перегляду респонденти мають відповісти на ряд

запитань та назвати емоції які відчують герої з картинок та як вони це зрозуміли.

Запитання:

1. Кого ви бачите на картинці?
2. Що відбувається на картинці?
3. Які емоції відбуваються на картинці?
4. Як може бути вирішено ситуацію на картинці?
5. Який подальший розвиток ситуації?
6. Які власні думки ви маєте?

Оцінка результатів:

3 бали отримає дитина, яка самостійно та правильно може визначити емоційні стани однолітків і дорослих, може пояснити їх причину та зробити прогнози подальшого розвитку даної ситуації, яка представлена на картинці;

2 бали отримує дитина, яка справиться з поставленим завданням з заученням допомоги дорослих;

1 бал отримає дитина, яка взагалі не може з'ясувати емоційні стани людей, що зображено на картинках, а також не змогла пояснити, що стало їх причиною і неприпускає подальший розвиток ситуації з картинки.

Завдання № 2 «Безлюдний острів»

Мета спрямована на виявлення вміння вислухати іншу людину, а також з повагою відноситися до його інтересів та думки, відстоювати свою думку спокійно.

Під час проведення другого завдання нами було розділено респондентів на дві підгрупи, в кожній групі було 5 дітей. Дітей кожної групи попросили пофантазувати, ніби вони будуть вирушати на безлюдний острів та подумати, чим вони там будуть займатися, як будуть шукати дорогу додому, паралельно було задано ряд запитань:

1. З чого варто почати ваше існування на безлюдному острові?
2. З'ясуйте, які предмети необхідно взяти з собою на острів?

3. Яку роботу буде виконувати кожен з вас? Розподіліть всі обов'язки між собою (між учасниками підгрупи).

4. Кого варто обрати командиром групи?

5. На острові присутня велика кількість хижаків. Як можна від них захиститися?

6. На острові має відбутися великий ураган. Як ви будете діяти?

Оцінка результатів:

3 бали – дитина проявляє ініціативу в спілкуванні та приймає на себе організаторську функцію, вносить свої певні пропозиції, займається розподіленням обов'язків, паралельно проявляє вміння вислухати іншого учасника груп, узгоджує свої пропозиції з групою, поступається, переконує інших;

2 бали – дитина проявляє недостатню, але позитивну активність в спілкуванні, вислуховує та приймає пропозицію ініціатора, погоджується; може заперечувати, враховує свої інтереси, виступає із зустрічною пропозицією;

1 бал – дитина держиться осторонь спілкування, не проявляє активності, просто слідує за дітьми, які проявляють ініціативу, не висловлює жодної власної думки, чи бажання, виявляє негатив під час спілкування, має егоїстичні тенденції: не звертає увагу на бажання учасників групи, наполягає на своїй думці.

Завдання №3 «Помічники».

Мета: дослідити взаємодію дітей в системах «дитина - дитина», співвідносити власні прагнення і бажання з інтересами решти дітей, брати участь в спільних колективних справах і в результаті надавати допомогу.

Дітям було запропоновано пограти в гру «Як ти допомагаєш вдома», в результаті якої діти мали виконати різноманітні доручення та прохання. Дітям необхідно було знову розділитися на підгрупи, але самостійно після чого в кожній підгрупі варто було вибрати капітана команди та підготувати необхідний матеріал, а також розподілити обов'язки і виконати завдання, яке

було поставлено команді. Після всього цього педагог надає завдання кожній групі індивідуально:

- допомогти мамі чи бабусі вимити столи, а також стільці;
- допомогти сестричці - у неї порвалася її улюблена книга, необхідно її підклеїти та зробити охайною;
- допомогти мамі полоти квіти, обробити землю та витерти пил з листочків;
- допомогти сестричці прибрати ігрові зони.

Потім дітям було запропоновано вибрати інвентар, використовуючи який вони зможуть виконати роботу по дому та допомагаючи членам сім'ї.

Оцінка результатів:

3 бали – дитина проявляє ініціативу в спілкуванні та приймає на себе організаторську функцію, вносить свої певні пропозиції, займається розподіленням обов'язків, паралельно проявляє вміння вислухати іншого учасника групи, узгоджує свої пропозиції з групою, поступається, переконує інших; надає взаємодопомогу та звертається в разі певних труднощів про допомогу до дорослого чи члена команди;

2 бали – дитина проявляє недостатню, але позитивну активність в спілкуванні, приймає пропозицію ініціатора, погоджується; може заперечувати, враховує свої інтереси, виступає із зустрічною пропозицією; володіє нормами організованої взаємодії, проте може їх порушувати (не весь час рахується з інтересами однолітків); помічає труднощі однолітків та постійно надає допомогу, яка є необхідною; допомогу сприймає, проте самотійно її не посить;

1 бал – дитина держиться осторонь спілкування, не проявляє активності, просто слідує за дітьми, які проявляють ініціативу, не висловлює жодної власної думки, чи бажання, виявляє байдужість під час спілкування, не надає дієву взаємодопомогу, від допомоги дорослих чи учасників групи відмовляється, тримається осторонь.

Завдання №4 «Не поділили іграшку».

Мета: виявлення вмінь дітей не конфліктувати, спокійно реагувати на конфлікт, з повагою та стриманно ставитися до тих хто їх оточує.

Під час даного завдання нами було запропоновано респондентам коробку, яка містила в собі іграшки. Кількість іграшок в коробці – 10шт., відповідно кількості респондентів, але дві з десяти були абсолютно нові. Надалі нами було проведено спостереження, як діти обирали іграшку, як дві нові іграшки привернули найбільше уваги серед дітей, в дошкільнят виникла суперечка. Для вирішення суперечливої ситуації нами було запропоновано декілька варіантів вирішення даної проблеми:

1. Надати перевагу тому, хто взяв іграшку першим;
2. Взагалі нікому не надавати нову іграшку, щоб уникнути образи;
3. Гратися всім разом;
4. Застосувати рахівниую;
5. Гратися по черзі кожному.

Оцінка результатів:

3 бали – дитина не спровокувала конфліктної ситуації, намагалася прийти до справедливого рішення, або звернулася за допомогою до дорослих;

2 бали – дитина не провокувала конфліктної ситуації, не проявляла ініціативи спрямованої на вирішення конфлікту: поступається, не відстоює власну думку; власні бажання підпорядковує відповідно до інтересів інших респондентів;

1 бал – дитина провокувала конфліктну ситуацію, не враховувала інтереси решти учасників, не проявляла здатності спокійного висловлювання власної думку, за допомогою до дорослих не зверталася.

Завдання №5 «Інтерв'ю».

Мета: виявлення вмінь дітей здобувати потрібну інформацію в спілкуванні, вести діалог простої форми з однолітками й дорослим.

Під час даного завдання нами було розділено респондентів на 3 групи та запропоновано опитати лише 3 дітей з іншої підгруп та одного будь-якого педагога. В результаті дитина мала розповісти всім дітям і педагогам групи.

Оцінка результатів:

3 бали – дитина з задоволенням виконувала завдання, самостійно формулювала 3 – 5 своїх запитань. В загальному його «інтерв'ю» несло логічність та послідовність;

2 бали – дитина формулювала 2 -3 коротких запитання з залученням допомоги дорослого та не зберігала логіки інтерв'ю.

1 бал – дитина не змогла виконати завдання взагалі навіть, якщо допомагав дорослий, цуралася виконання загалом.

Максимальна кількість можливих набраних балів за проходження всіх завдань дорівнювала – 15бал..

Рівень сформованості комунікативних навичок оцінювався в відповідності до кількості набраних балів:

Високий рівень, було набрано балів від 11 до 15 балів;

Середній рівень було набрано балів від 6 до 10 балів;

Низький рівень було набрано балів від 0 до 5 балів.

Таким чином, результати, отримані під час діагностики, зазналися бальному та рівневому аналізу.

Бальний аналіз полягав у підрахунку кількості балів за правильні відповіді обстежуваного, їх зіставлення.

Рівневий аналіз полягав у розподілі старших дошкільнят з загальним недорозвиненням мови за рівнями сформованості комунікативних навичок і передбачав проведення відсоткового аналізу.

Проаналізувавши результати дослідження, ми визначили рівень розвитку виділених нами комунікативних навичок у старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мови.

Результати даного дослідження відповідно знаходять своє відображені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Результати дослідження комунікативних навичок в старших дошкільнят з загальним недорозвиненням мови, бали

ІІІ дитини	Завдання №					Сума балів	Рівень
	1	2	3	4	5		
Соня Т.	3	1	3	2	2	11	Високий
Артем Д.	2	0	2	2	1	7	Середній
Вадим К.	1	1	1	1	1	5	Низький
Владик І.	2	3	3	2	1	11	Високий
Валерія П.	2	2	2	2	2	10	Середній
Діма З.	2	2	2	2	2	10	Середній
Данил Ш.	1	1	1	1	1	5	Низький

Продовження талиці 2.2

Міша Г.	1	1	1	1	1	5	Низький
Рома Д.	1	1	1	1	0	4	Низький
Аліна М.	2	2	1	2	1	8	Середній

У ході аналізу результатів експерименту, були отримані наступні дані: при виконанні завдання 1 з першою картинкою з 10 дітей, лише четверо дітей змогли абсолютно точно сказати, які емоції переживають персонажі з картинки. Решта дітей не назвала правильно емоції та навіть за допомогою навідних питань від дорослих припускалися певних помилок та неточностей.

З другою та третьою картинкою впоралися чотири дитини, вони точно змогли назвати емоції, котрі відчували дорослі люди, а також дитина, в результаті змогли підібрати необхідні слова синоніми даним емоціям. Шестеро з респондентів змогли назвати емоції, але так і не змогли підібрати синоніми даним емоціям.

Повністю змогли впоратися із завданням два учасники, уважно вислухати думку однолітків зміг Владик І. Валерія П., Діма З. та Аліна М.

Інші діти не в повній мірі впоралися із завданням, вони вигадували історії про те, як вони перебували на безлюдному острові, але коли відповідали інші діти вони бешкетували та відволікалися. Решта дітей ледь впоралися з необхідним завданням, Артем Д. так і не зміг виконати дане завдання.

При виконанні завдання 3 розділитись на підгрупи респонденти змогли без втручання дорослих, але вибрати капітана змогли тільки учасники однієї підгрупи, другій підгрупі була потрібна допомога дорослих. Всі респонденти змогли виконати завдання, вони розділили ролі й обов'язки, і в результаті змогли використовуючи спілкування виконати повністю завдання, при цьому вони не сварилися і навіть не сперечалися. Капітани ж в свою чергу в повній мірі змогли розказати про виконану роботу. Мишко Г. не проявив жодної активності, пасивно слідував за більш ініціативними дітьми, проте показав вміння з повагою ставитися до людей, що його оточували, не сварився, спокійно реагувати під час конфліктних ситуацій.

При виконанні завдання 4 перший варіант відповіді призвів до суперечки, оскільки діти не змогли розібратися хто ж всетаки взяв іграшку першим. Другий варіант відповіді не обрала жодна дитина. Троє дітей виявили бажання гратися іграшкою всім разом, серед цих трьох дітей були Лера П., Артем Д., Владик І. Порахуватися віддали перевагу двоє дітей Аліна М., Соня Т. та сьомий варіант відповіді обрала п'ятеро респондентів Влад І., Мишко Р., Данило Ш., Діма З., Даша Л..

Аліна М. починала кричати та в результаті відбирати іграшки, ставала агресивною, була готова вдарити іншу дитину.

Останнє завдання стало найскладнішим, оскільки під час нього дошкільнята мали взяти роль кореспондента та вивістити мешканців міста «Дитсадочку» - інших дітей, вихователів, як вони проживають, чим займаються в вільний час та що люблять робити в садку. Як висновок завдання, дитина мала дослідити інформацію і в результаті відтворити повідомлення для решти діток та педагогів закладу.

Частково впоралося 4 дитини (Артем Д., Соня Т., Валерія П., Діма З.). Рома Д. не впоралася з завданням, коли виникли пкрші труднощі він став плакати, допомогу дорослого не приймав і не став виконувати завдання.

В результаті проведення діагностичних завдань було враховано індивідуальні особливості абсолютно кожного респондента.

Дітям всі завдання було запропоновано виконати протягом кількох днів, найбільша кількість часу була затрачена для виконання останнього (найважчого), п'ятого завдання.

Результати оцінки рівня сформованості комунікативних навичок в старших дошкільнят з загальним недорозвиненням мови висвітлені нами на рис. 2.1.

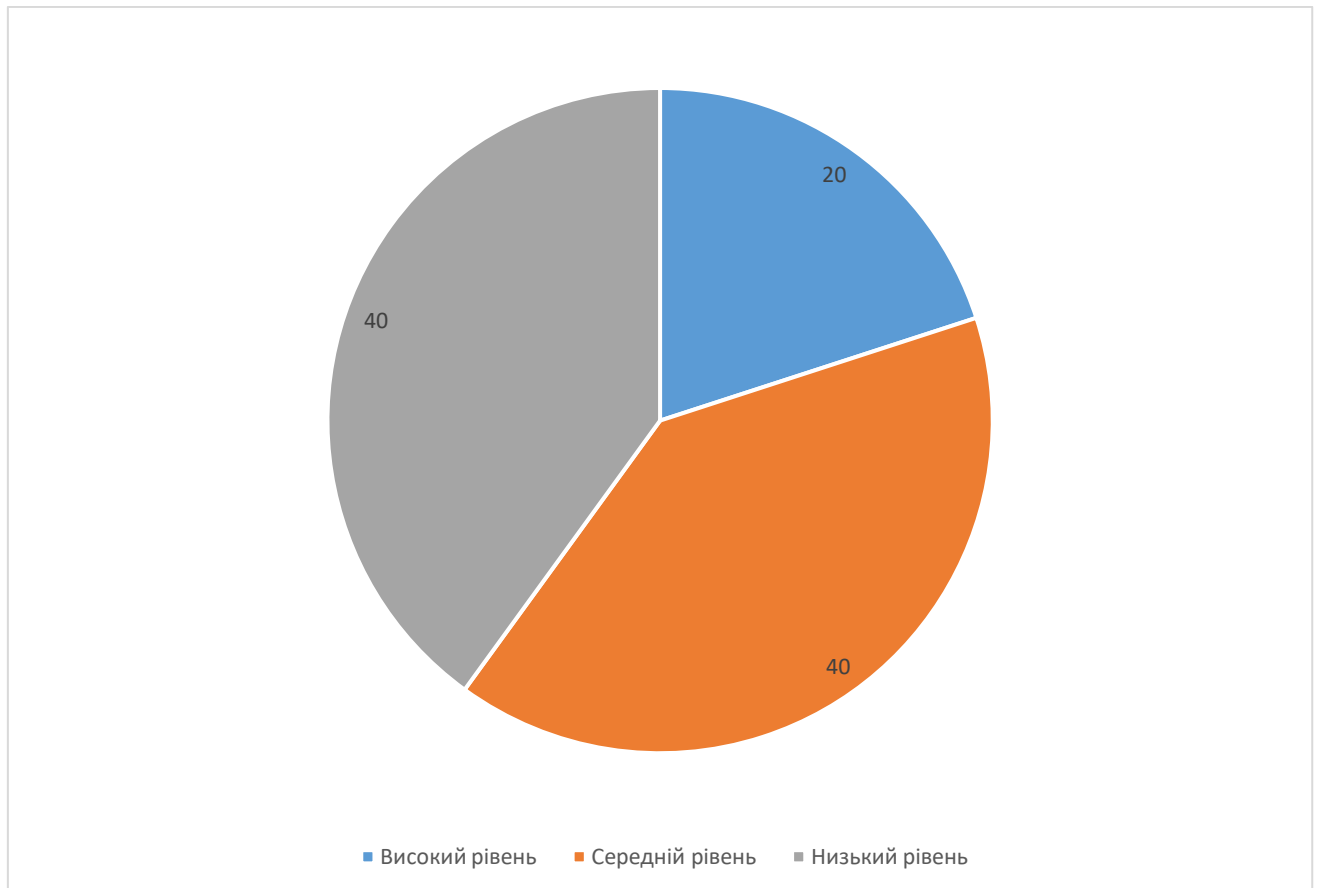

Рис. 2.1. Рівень сформованості комунікативних навичок у старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мови

Як видно на Рис. 2.1, з 10 дітей лише у 20% дітей рівень розвитку комунікативних навичок високий, Владик І. та Соня Т. мають широке коло спілкування з дорослими та з однолітками, на всіх рівнях високі показники: розрізняють емоційний стан дорослої чи дитини і можуть розповісти про нього, отримують інформацію у спілкуванні та здатні вести діалог, вміють вислухати іншого, спокійно відстоюють свою думку, співвідносять свої бажання з інтересами інших, беруть участь у колективних справах, шанобливо ставиться до оточуючих людей, спокійно реагують у конфліктних ситуаціях.

Середній рівень сформованості комунікативних навичок показали 40%, з більшістю діагностичних завдань ці діти справляються з допомогою дорослого, себе виявляли недостатню ініціативними.

Діти продемонстрували вміння розуміти емоційний стан однолітка, дорослого і змогли розповісти про нього, а вміння поважно ставитися до оточуючих людей, не сваритися, спокійно реагувати на конфліктні ситуації – на низькому рівні: ці діти не хочуть ділитися та вирішувати конфліктну ситуацію.

Низький рівень сформованості комунікативних навичок так само показали 40% дітей. Вони відчували утруднення під час виконання практично всіх діагностичних завдань навіть за допомогою дорослого.

Для значної кількості дітей цієї експериментальної групи характерне стійке порушення діяльності спілкування. Це проявляється у невмінні вступати у мовленнєве спілкування як з дорослими, так і з однолітками, недостатньої сформованості форм комунікації (діалогу та монологу), особливості поведінки (відсутність зацікавленості в контакті, невміння орієнтуватися в ситуації спілкування, невміння змінювати характер спілкування в залежність від ситуації, негативізм).

Зазначені мовні та комунікативні труднощі надають негативний вплив на засвоєння та підтримку контактів з однолітками під час гри, процесу спілкування загалом.

Отримані дані переконують у необхідності спеціального корекційно-педагогічного впливу, спрямованого на розвиток комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мови, у важливості організуючої та спрямовуючої допомоги дорослого для формування у дітей основних параметрів комунікативної навички з опорою на провідну діяльність.

2.2 Методичні рекомендації щодо формування комунікативних навичок у процесі ігрової діяльності у дошкільнят із загальним недорозвиненням мови

Відтворення даних методів може бути лише за участі роботи абсолютно всіх спеціалістів задіяних в педагогічному процесі.

В повсякденному житті, в взаємній дії дитини з педагогом, з батьками та однолітками на постійній основі має відбуватися формування навичок спілкування даних дітей дошкільного віку.

Педагог, котри здійснює свою діяльність з даною категорією дітей, має володіти навичками специфіки даного порушення, методами діагностики і корекції загалом.

В ході освітнього процесу на постійній основі має проводитися робота спрямована на формування навичок та вмінь спілкування в дітей. Окрім спеціально організованих, розвиток цих навичок повинен відбуватися навіть під час прогулянки та за режимних моментів. Варто весь час, кожного дня спонукати дітей до залучення мовних дій.

Необхідність використання ігор із правилами як засіб формування комунікативних навичок визначається низкою причин. Ігри з правилами:

1. сприяють розвитку в дітей психічних процесів, у цьому числі вміння спілкуватися;
2. спонукають дітей до мовної діяльності, стимулюють мовну активність по відношенню один до одного;

3. допомагають зробити навчальний матеріал захоплюючим, створюють радісний та робочий настрій;
4. допомагають успішному формуванню комунікативних навичок та підготовку дитини до школи.

Робота з формування комунікативних навичок у дітей з ГНР

Іграх із правилами ведеться не один рік. На початку роботи ставляться наступні завдання:

I. Вчити дітей доброзичливо ставитися один до одного у грі.

1. звертатися один до одного за ім'ям;
2. використовувати в мові етикетні стереотипи (будь ласкавий, будь ласка, дякую, якби був другом, не міг би ти...);
3. вирішувати конфлікти мирним шляхом;
4. допомагати один одному в ході гри, виявляти дружні взаємини.

II. Розвивати вміння самостійно організовувати гру.

1. вибирати ведучого за допомогою (жеребкування, лічилки);
2. вміти домовлятися про перебіг гри;
3. вчити домовлятися про зміни у грі;
4. вивчати підбиті підсумки гри;
5. вчити оцінювати внесок кожної дитини у процесі гри.

У своїй роботі з розвитку комунікативних навичок ми рекомендували педагогу керуватися загальнодидактичними принципами, при цьому деякі з них наповнюються новим змістом.

Це – принципи системності та послідовності, принцип індивідуального підходу.

Принцип системності та послідовності передбачає адаптацію змісту, методів та прийомів діяльності вихователя до вимог, завданням конкретного етапу логопедичного впливу.

Поетапність у роботі обумовлена уявленням про комунікативні навички в ігровій діяльності, як системі, засвоєння елементів якої протікає взаємопов'язано і при певній послідовності. Ігрова діяльність у дітей із

загальним порушенням мови складається лише при безпосередньому впливі напрямного слова дорослого та обов'язковому повсякденному керівництві нею.

Спочатку ігрові дії протікають при дуже обмеженому мовному спілкуванні, що породжує скорочення обсягу ігор та його сюжетну обмеженість. Основні свої знання та враження такі діти отримують у цілеспрямованій ігровій діяльності.

На початковому етапі роботи вихователя, на перший план виступають ігри простіші за змістом, потім ускладнюються дидактичні завдання, ігрові дії та правила.

Принцип індивідуального підходу передбачає врахування індивідуальномовних та емоційних особливостей дітей. Це пояснюється наявністю різних за структурою та тяжкістю мовленнєвих порушень у дітей. Так принцип індивідуального підходу вимагає від педагога:

- вивчення стану мови кожної дитини та рівня її актуального мовного розвитку;
- використання цих знань у своїй роботі.

Для індивідуального підходу до дітей у процесі їх ігрової діяльності, ми рекомендуємо з'ясувати їхнє ставлення, інтерес до гри та характер участі кожної дитини на різних іграх. Особливої уваги до себе вимагають як сором'язливі, нерішучі діти, і діти активні, з явними організаторськими здібностями, не повинні випасти з поля зору вихователя діти, з проявом агресії, оскільки це психологічне стан пов'язаний з особливостями, що впливають на комунікативну активність:

- бідність та недеференційність словникового запасу;
- недостатність дієслівного словника;
- специфіка чи труднощі у вживанні невербальних засобів спілкування
- виразних рухів, міміки, жестів.

Велике значення має індивідуальний підхід під керівництвом іграми із правилами.

Ігри з правилами сприяють формуванню таких моральних проявів, як:

- дружелюбність,
- вміння діяти разом,
- дають дитині можливість відчувати себе членом колективу.

Ігри з розвитку комунікативних здібностей проводяться в системі та розділені на 4 блоки (Рис. 2.2):

Рис. 2.2 Блоки ігор з розвитку комунікативних здібностей

До I блоку входять ігри, в яких формується вміння чути, розуміти та підкорятися правилам. Вміння контролювати рухи та працювати згідно інструкції. Виховується довіра один до одного, почуття відповідальності за іншого.

Наприклад: «Совушка – Сова», «Зайці та лисиця», «Холодне– гаряче», «Ми – веселі хлопці» та ін.

Роглянемо наприклад гру «Холодне – гаряче».

Для гри приготуйте іграшку і будь-який дитячий музичний інструмент: брязкальце, барабан або дудочка.

Заздалегідь сховайте в кімнаті якусь іграшку. Запропонуйте малюкові знайти її, орієнтуючись на силу звуку, що видається брязкальцем. Правило просте: чим ближче до захованої іграшки підходить дитина, тим сильніше гримить у руках у дорослого брязкальця.

Цю гру можна провести також із дудочкою та з барабаном.

Наступного разу поміняйтесь із дитиною ролями. Нехай він сховає іграшку і подає вам звукові сигнали різної сили, а ви шукатимете захований предмет.

Гра розвиває слухову увагу, витримку. Під час гри дитина вчиться грати на дитячих музичних інструментах, регулюючи гучність їхнього звучання.

У II блок увійшли ігри на вміння активно слухати. У цих іграх формується вміння:

- спілкуватися на вербальному та невербальному рівнях
- визначати емоційний стан інших людей
- висловлювати свої почуття
- ставити відкриті та закриті питання
- перефразувати сказане (зберігши головне значення)
- виділяти основну ідею висловлювання, підбивати підсумок
- використання такого прийому як “активний слухач” як розвиток співрозмовника.

Наприклад, такі ігри як «Телефон», «Скринька», «Скажи по-іншому», "Мій початок - твій кінець".

III блок. Ігри на вміння переробляти інформацію. У цих іграх формується вміння:

- розуміти один одного, вникати в суть одержуваної інформації
- аргументувати свою точку зору
- робити висновки

Наприклад, такі ігри як «Я кидаю тобі м'яч», «Добре – погано», "Буває - не буває".

IV блок. Ігри на вміння конструювати текст для іншого (уміння говорити самому). У цих іграх формується вміння:

- встановлювати «зворотний зв'язок під час взаємодії з іншими людьми». Це такі ігри як «Знайомство», «Ввічливі слова», «Опиши друга».

Ігри щодо формування комунікативних навичок ми рекомендуємо проводити щодня у вигляді «ігрових хвилинок» між заняттями, спільної діяльності, на прогулянках.

У малоактивних, сором'язливих дітей з'явиться інтерес до ігор, вони самостійно почнуть організовувати ігри, що ведуть у них. Велика увага приділяється ускладненню ігор. Поступово дітей знайомлять із іграми, які включають до провідних. У такі ігри грати складно, правила нові та провідних не один, а два. Однак поступово діти навчаються домовлятися один з одним про хід гри, намагаються контролювати себе в грі, дотримуватися правил.

У процесі ігор виникають різні конфліктні ситуації. Дуже часто гра зупиняється, і діти не можуть вирішити, хто має рацію, хто винен. Тому цю ситуацію обговорюють з дітьми і знаходять різні способи вирішення конфлікту, проблеми. Таким чином, діти вчаться допомагати один одному та оцінювати себе та своїх товаришів.

В іграх у дітей формується самооцінка, самоконтроль. Діти навчаються оцінювати себе, відповідаючи на питання після закінчення гри (Рис.2.3)

чи дотримувався правил гри?	
чи слухав ведучого?	
чи цікаво дітям грати зі мною?	

Рис. 2.3 Питання для самооцінки дітей

У процесі роботи у дітей розвиваються наступні здібності (Рис. 2.4):

Рис. 2.4. Якості які розвиваються в процесі роботи з дітьми

Група на чолі з лідером – найкраща, найбільш природна модель соціалізації дитини, прийняття нею норм спілкування та взаємодії з людьми.

В іграх виробляється розуміння спільності деяких проблем, а спільне їх вирішення у процесі ігор допомагає краще засвоювати соціальні норми, ролі, що відповідають їх статі та соціальному статусу.

Успіх освітнього процесу без взаємодії з батьками був би не повним.

Для роботи з батьками на цю тему можна рекомендувати такі форми роботи:

1. анкетування батьків;
2. Консультація на тему: "Розвиток комунікативних навичок в ігровій діяльності"(Додаток Б);
3. Семінар на тему: «Гра з дитиною в житті вашої сім'ї» (Додаток В);
4. Індивідуальні консультації, пам'ятки, буклети та підбір матеріалу в батьківський куточок на цю тему;
5. Виставки для батьків "Це цікаво".

Анкетування батьків проводиться на тему “Як я граю з дитиною вдома” з метою виявлення умінь батьків грати з дітьми вдома; з'ясування, в які ігри грають удома; чи хочуть познайомитися з іграми для проведення сімейних свят, з новими дидактичними та рухливими іграми.

Для батьків проводяться консультації для того, щоб:

1. навчити грати батьків з дітьми в рухливі та дидактичні ігри,
2. навчити правильно організовувати гру,
3. підбивати підсумки гри.

Індивідуальні консультації з батьками – одна з найбільш ефективних форм роботи.

Батьки на індивідуальних консультаціях відкриті та довірливі, на цих зустрічах батьки отримують відповіді на свої запитання

Найконкретніші відповіді, рекомендації, пропозиції.

Для батьків у батьківський куточок містилися статті:

1. «Удосконалюйте комунікативні вміння ваших дітей»(Додаток Г);

2. «Пам'ятка батькам про правила спілкування з дітьми»(Додаток Д);

3. «Абетка спілкування». (Додаток Е)

Їхня мета: навчити батьків спілкуванню з дітьми не тільки в ігровій діяльності, а й у різних ситуаціях, вмінню контролювати свою поведінку по відношенню до дитини.

У батьківський куточок поміщалися описи дидактичних словесних та ігор під рубрикою «Домашня ігротека». Так з'явилась картотека Ігор для батьків. Для батьків організовувалися виставки «Це цікаво», де запропоновані дидактичні ігри «З розвитку мови», "Математика", "Правила дорожнього руху" і т.д. Батьки знайомилися з виставкою, брали ігри, що найбільш сподобалися, і грали з дитиною вдома.

Батькам варто знати та пам'ятати, що діти, котрі навчаючись в ЗДО найвищого класу, мають отримувати допомогу також і вдома.

Пер за все, таким дітям на постійній основі необхідні ситуації, що будуть спонукати мотивацію. Варто зацікавити дитину до здійснення будь-якої діяльності, а мовна не є відповідно виключенням.

Також, дорослі мають ставитись до дітей як до осіб, які наділені власною думкою, бажанням, а також правами, які варто розуміти та поважати повсякчасно.

Також, щоб в дитини не викликався мовний негативізм, то ні в якому разі не варто схилитися до покарання, сварити дитину за помилки, котрі виникли в зв'язку з порушення.

Варто завжди бути підтримкою для дитини, допомогти їй, адже лиш спільними зусиллями можливо досягнути позитивних зрушень в всьому розвитку дитини старшого дошкільного віку.

А також, варто на постійній основі викликати емоційні реакції дитини методом демонстрації власних.

Навіть, якщо дана дія виглядає не зовсім пристойно, але в результаті це принесе лишень позитивний результа для дитини. Рідним варто, як омога

частіше обігрувати будь-які ситуації з своїми дітьми, наприклад, казкові історії чи тому подібне.

Найліпше застосовувати ті ситуації, що будуть приємними для дитини.

Таким чином, при тісній взаємодії педагогів із батьками:

1. батьки знайомляться з новими дидактичними, рухливими іграми;
2. весело та цікаво проводять сімейні свята разом з дітьми;
3. допомагають своїй дитині навчитися організовувати гру підбивати підсумок гри

З метою виявлення особливостей та рівня розвитку комунікативних навичок старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мови ми використовували матеріали досліджень О.В. Дибіної.

Після проведеного дослідження встановили, що у 20% дітей рівень розвитку комунікативних навичок високий, середній рівень сформованості комунікативних навичок показали 40% старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мови та низький рівень сформованості комунікативних навичок показали 40% дітей.

Для значної кількості дошкільнят з ГНР характерне порушення діяльності спілкування. Це проявляється в невмінні вступати в мовне спілкування як з дорослими, так і з однолітками, недостатньою сформованості форм комунікації (діалогу та монологу), особливостях поведінки (відсутність зацікавленості у контакті, невміння орієнтуватися в ситуації спілкування, невміння змінювати характер спілкування в залежність від ситуації, негативізм). Зазначені мовні та комунікативні труднощі надають негативний вплив на засвоєння та підтримку контактів з однолітками під час гри, процесу спілкування загалом.

Отримані дані переконують у необхідності спеціального корекційно-педагогічного впливу, спрямованого на розвиток комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мови, у важливості організуючої та спрямовуючої допомоги дорослого для

формування у дітей основних параметрів комунікативної навички з опорою на провідну діяльність.

При виборі ігор освітянам необхідно керуватися рекомендаціями програми корекційно-розвивального навчання, індивідуальними можливостями кожної дитини, практичною значимістю тематики та індивідуального навчання всієї групи в цілому.

У дітей із загальним недорозвиненням мови виникнення мови та схема породження мовленнєвого висловлювання важка і вимагає зрілих психічних процесів.

Дитина опановує її не відразу, а поступово - у процесі мовного розвитку. Правильне розуміння структури загального недорозвинення мови, причин, що лежать в його основі, різних співвідношень первинних і вторинних порушень необхідно для вибору найефективніших прийомів корекції та для попередження можливих ускладнень у дошкільному навчанні.

Проблеми виправлення мовних порушень обумовлені, крім інших причин, низькою саморегуляцією мови у дітей з ГНР, відсутністю мотивації та самоконтролю.

У системі роботи, спрямованої на розвиток комунікаційних навичок старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мови, провідним прийомом корекційного впливу є різні ігри, які максимально враховують не лише вікові особливості дітей, а й специфічні проблеми дошкільнят з мовним недорозвиненням.

ВИСНОВКИ

Отже, як висновок даного дослідження, варто відмітити, вплив спілкування в формі його безпосередньо позитивного впливу відслідковується абсолютно у всіх можливих сферах психічного життя дітей. Спілкування – є вирішальним фактором загального психічного розвитку дітей, як в ранньому так і в дошкільному дитинстві. Мова набирає розвитку тільки за участі спілкування, це пов'язано з потребою в комунікації.

В дошкільному віці знаходять своє відображення дві сфери спілкування, до першої відноситься спілкування з дорослими, до другої- з однолітками.

Спільна діяльність дітей являється головною умовою виникнення, а також розвитку спілкування, взаємовідносин і взаємодій. Відсутність навичок спілкування чи їх низький рівень досить негативно знаходить своє відображення на характері участі в спільній діяльності, що в результаті зумовлює хиткість відносин, породжує конфліктність контактів між дітьми.

Розглянувши в даному дослідженні основні теоретичні аспекти проблем формування комунікативних навичок в дошкільнят з загальним недорозвиненням мови, нажаль, можна дійти досить неопозитивного висновку, що в дітей з цієї групи порушення комунікації не лишень обмежується мовним компонентом, нажаль охоплює всю комунікативну систему в загальному, що ускладнює міжособистісну взаємодію, що негативно відбивається на психічному розвитку дитини, яка має мовні патології.

Комунікативні порушення у дошкільнят мають особливості:

- труднощі дошкільнят у встановленні контакту з оточуючими людьми,
- зниження потреби у спілкуванні,
- прояв незацікавленості в контактах,

- відсутність уміння орієнтуватися в різних ситуаціях спілкування,
- прояв негативності,
- несформованість форм комунікації (діалогічні та монологічні мовлення),
- низька мовленнєва активність.

В результаті проведеного обстеження ми виявили, що комунікативна навичка у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мови перебуває в основному на середньому та низькому рівні розвитку.

Отже, необхідна корекційна робота, спрямована на розвиток комунікативних навичок.

Таким чином, у дітей із загальним недорозвиненням мови спостерігаються порушення комунікативних навичок:

- труднощі дітей у встановленні контакту з людьми, які їх оточують,
- зниження потреби у спілкуванні,
- незацікавленість у контакті,
- невміння орієнтуватися у ситуації спілкування, негативізм, несформованість форм комунікації (діалогічна та монологічна мова), низька мовна активність.

Можна дійти невтішного висновку, що у групі в дітей віком старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мови недостатньо розвинені комунікативні навички.

Аналіз результатів роботи показав, що включення ігор у процесі навчання сприяє формуванню мовної саморегуляції старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мови та їх успішному комунікативному розвитку.

Ігри з правилами не лише сприяють загальному розвитку дітей, а й розвивають комунікативні здібності, що суттєво позначається на підготовці дітей до шкільного навчання.

У школі стає особливо важливими:

з одного боку, вміння підкорятися обов'язковим нормам та правилам, з іншого – виявляти творчу активність, а також вміння приймати тимчасову невдачу, не відмовляючись від спроб досягти успіху надалі, найголовніше вміння спілкуватися один з одним, з дорослими.

Таким чином, наша гіпотеза повністю підтвердилася в результаті проведеного експерименту, використання ігор у педагогічному процесі дошкільної освітньої установи позитивно впливає на якість освітнього процесу та дозволяє здійснювати поточну корекцію його результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альохіна Н. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців / Н. В. Альохіна // Наукові записки. Серія: Культура і соціальні комунікації. — 2012. — №3. — С. 23 — 31.
2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. — Львів : Світ, 199 с. 6. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція / Богуш А.М., Беленька Г.В., Богініч О.Л. та ін. - К.: Видавництво, 2012. - 26с.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. — К. : Академія, 2004. — 342 с.
4. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І.Білан; за заг. ред. О.В.Низковської, Тернопіль «Мандрівець», 2017.— 256 с.
5. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і практика / А. М. Богуш. — Запоріжжя : Просвіта, 2000. — 216 с. 81
6. Богуш А. М. Заняття з розвитку мови в дитячому садку / А. М. Богуш. — К. : Рад. шк., 1986. — 342 с.
7. Богуш А. М. Мовленнєва компетенція дошкільника як лінгводидактична проблема / А. М. Богуш // Розвиток творчих здібностей дітей засобами мовлення : зб. наук. праць. — Київ ; Запоріжжя, 1998. — Вип. 11. — С. 5– 16.
8. Богуш А. М. Розвиток українського мовлення у дошкільників / А. М. Богуш. — К. : Освіта, 1991. — 178 с.
9. Варзацька Л. Особистісно зорієнтована модель мовленнєвого розвитку особистості / Л. Варзацька, О. Янчук // УМЛШ. — 2007. — № 2. — С. 13– 19.
10. Васьківська Г. Формування комунікативної компетентності особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. РОЗДІЛ II.

Теорія навчання. Є Галина Васьківська/ Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, 2016.- С.33-38.

11. Вашуленко М. Мовленнєвий розвиток дошкільників – запорука їхньої наступної успішності / М. Вашуленко // Дитячий садок. – 2004. – № 20. – С. 10–13.

12. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення / Н. Гавриш // Дитячий садок. – 2005. – № 2. – С. 4–6.

13. Гончаренко А. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей / А. Гончаренко // Дошкільне виховання. – 2004. – № 7. – С. 18–19.

14. Гулько Н.І. Гра як засіб формування іншомовної комунікативної компетенції дошкільників / Гулько Н.І. / Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс] : Збірник наук. праць / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 7. – К., 2012. – Режим доступу до збірника : http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць.

15. Денисенко О.І. Розвиток навичок комунікабельності у дітей дошкільного віку. - Черкаси: ЧОШОПП ЧОР, 2012. - 32 с.

16. Дитина: освітня програма для дітей від 2 до 7 років / Г.В.Беленька, О.Л.Богініч, Н.І.Богданець-Білоskalенко та ін. ; наук. кер. В.О.Огнев'юк. – Київ, 2016. – 304 с.

17. Дмитрук Л. Особливості українського мовленнєвого етикету / Лілія Дмитрук/ Науковий вісник МНУ імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки.- № 1 (52), лютий 2016, Вінниця.- С.273-277.

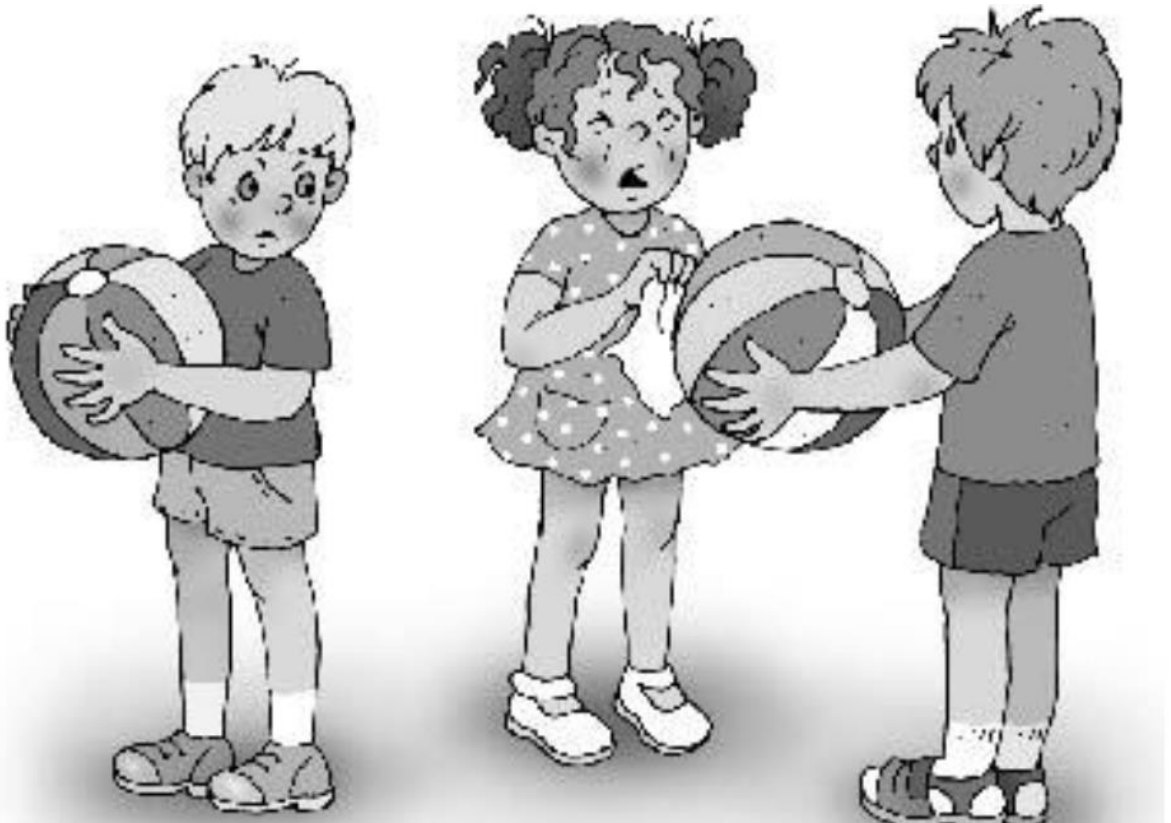
18. Кожевникова Т. Школа педагогічної майстерності: Мовленнєвий розвиток дошкільнят / Т. Кожевникова // Дошкільне виховання. – 2004. – № 12. – С. 6–9.

19. Колодич О. Б. Сучасні підходи до вивчення мовленнєвої діяльності / О. Б. Колодич // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 4. – С. 17–20.
20. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: К 63 : наук.-метод. посіб. / наук. ред. О. Л. Кононко. – К. : Ред. журн. "Дошкільне виховання", 2003. – 243 с.
21. Кононко О. Л. Про базову програму розвитку дошкільника «Я у світі» / О. Л. Кононко // Дошкільне виховання. – 2008. – № 8. – С. 29.
22. Кучай О.В. Компетенція і компетентність – відображення цілісності та інтеграційної суті результату освіти / О.В. Кучай // Рідна школа. – 2009. – №11. – С. 44-48.
23. Лейко С. В. Поняття "компетенція" та "компетентність": теоретичний аналіз / С. В. Лейко // Педагогічний процес: теорія і практика. - 2013. - Вип. 4. - С. 128-135. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2013_4_15
24. Листопад М.В. Формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку засобами гри-драматизації /Листопад М.В. /Педагогічної науки, збірник наукових праць, ВипускLXXVII.Том 1,2017.С.98-102. 84
25. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування: зміст і методи роботи: розвиток мовлення / І. Луценко // Дошкільне виховання. – 2004. – № 5. – С. 10-12.
26. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. / С. Е. Важинський, Т І. Щербак. – Суми: Сум. ДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – 260 с.
27. Михальська С.А. Чинники та критерії комунікативно–мовленнєвого розвитку дошкільника / С.А.Михальська/ Проблеми сучасної психології. 2010. Випуск 9 С.107-118.
28. Нещерет О. І. Психологія мовленнєвої діяльності : навчально-методичний посібник / О. І. Нещерет. – Ніжин, 2004. – 86 с.

29. Пенькова О. Розвиток мовлення у дітей / О. Пенькова // Психолог. – 2005. – № 42. – С. 13–19.

30. Піроженко Т.ОГ. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного навчального закладу.-2-е вид.,стереот.- Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД,2003.-168 с.

ДОДАТОК А

ДОДАТОК А

ДОДАТОК Б

Консультація для батьків «Комунікативні ігри - найважливіша складова соціально-комунікативного розвитку дитини»

Шановні батьки!

У сучасному світі технологій все частіше з'являються проблеми у сфері спілкування, кращим другом дитини часто є телевізор чи планшет. Сучасним дітям складно спілкуватися один з одним, шанобливо ставитись один до одного, домовлятися, приймати спільні рішення, здійснювати спільну діяльність. Адже живе людське спілкування значно збагачує життя дітей, розфарбовує яскравими фарбами сферу їх емоцій.

Соціально-комунікативний розвиток дітей спрямовано на засвоєння знань, норм та цінностей, що дозволяють дитині почуватися повноправним членом суспільства.

Дошкільнята більшу частину часу проводять в ігровій діяльності. Тому соціально-комунікативний розвиток дошкільнят відбувається через гру як провідну дитячу діяльність. Гра - це школа соціальних відносин, у яких моделюються форми поведінки дитини, батьки та вихователі можуть правильно та вміло допомогти дітям придбати у грі необхідні соціальні навички, які стануть у нагоді дитині і в школі, і в подальшому житті!

Гра дає дітям можливість відтворити дорослий світ та брати участь в уявному соціальному житті. Діти навчаються:

- вирішувати конфлікти, виражати емоції та адекватно взаємодіяти з оточуючими,
- розвивають емоційну чуйність, співпереживання, навички доброзичливого спілкування та взаємодії з дорослими та однолітками.

Вдома з дітьми ви можете грати у різні комунікативні ігри. Комунікативна гра це спільна діяльність дітей та дорослих, спосіб самовираження, взаємного співробітництва, де партнери перебувають у позиції «на рівних», намагаються враховувати особливості та інтереси один одного.

Хмарочос

Мета: розвиток уміння домовлятися, працювати у команді.

Вік: 6-7 років.

Кількість гравців: 5-6 осіб.

Необхідні пристрої: складаний метр; 2-3 дерев'яні кубики (можна різного розміру) на кожну дитину.

Опис гри: діти сідають у коло, а в центрі кола їм необхідно збудувати хмарочос. Діти по черзі кладуть свої кубики (по одному за хід). При цьому вони можуть обговорювати, куди краще покласти кубик, щоб хмарочос не впав. Якщо впаде хоч один кубик, будівництво починається спочатку. Дорослий, який спостерігає за ходом будівництва, періодично вимірює висоту будівлі.

Коментар: дорослий у цій грі займає місце стороннього спостерігача. Він може втрутитися у хід гри лише у разі виникнення неконструктивного конфлікту. Діти повинні самостійно спробувати порозумітися, переслідуючи ігрову мету: побудувати як можна більш високу вежу, більш менш стійку.

Наприкінці гри дорослий може провести аналогію між вежею та командною роботою, пояснюючи дітям, що дружба та вміння приходити до єдиного рішення - це та основа, яка може утримувати башту від падіння, а групу від розвалу.

Я та мій світ

Мета: Вчити дітей уважно вислуховувати думку іншого розвивати у дітей уяву, формувати згуртованість групи.

Вік: 6-7 років

Опис гри: Діти сидять у колі на стільцях. Педагог розповідає: «Уявіть, що ви перетворилися на добрих чарівників, і коли ви будете дивитися на людей, то ви будете бачити у них тільки хороше, навіть те, що не завжди одразу помітно». Діти по черзі називають переваги свого сусіда. Насамкінець педагог каже: «А зараз ми подивимося на світ. Щоб ми хотіли змінити у світі, щоб він став кращим?» Діти висловлюють свою думку. На закінчення підбивається підсумок: «Наше перетворення на чарівників допомогло побачити щось хороше в кожному, навіть те, чого раніше ніхто не помічав, і так можна змінити обстановку в групі та навколишньому світі».

СЕМІНАР

для батьків та вихователів
на тему:

«Гра з дитиною в житті вашої сім'ї»»

Гра – це іскра, що запалює
вогник допитливості і любові до
знань.

В.Сухомлинський

МЕТА: розкрити батькам значення гри та іграшки у розвитку дитини, довести, що гра з дитиною в житті сім'ї, один з вагомих морально – естетичних орієнтирів, засобів соціалізації дитини, інтелектуального та психічного розвитку.

Форма проведення: семінар

Матеріал та обладнання:

1. Іграшки: м'яч, ляльки, машинки, м'які іграшки, трансформери, пірамідки, механічні іграшки.

Альтернатива телевізору

Що ви зазвичай робите вдома ввечері? Переглядаєте телевізор або гуляєте інтернетом. А що робить дитина? Теж переглядає телепередачі або грає в комп'ютерні ігри. Такий спосіб життя в наш час дуже поширений. Усе б добре, але тонка ниточка довіри між дорослими і дітьми поступово обривається. Однак якщо раніше це відбувалося років у 15-17, то сьогодні може бути і в 5-6 років. Саме сімейне спільне проведення часу має стати

доброю традицією, яка подобається всім домашнім. Адже набагато цікавіше пограти з татом, мамою, бабусею і дідусем, братиком і сестричкою, ніж перемикати канали, шукаючи черговий безглуздий мультік. Поступово всі ваші домочадці звикнуть до того, що суботнього вечора у вас відбуваються милі сімейні посиденьки. Отже, ще одна користь від спільних ігор – це зміна способу життя вашої сім'ї. Учимося програвати. Відомо, що діти дуже не люблять програвати. Цього не люблять і дорослі, проте вони вже вміють приховувати від оточення свою прикрість. А малюк, програвши, може плакати, демонструвати переживання, влаштовуючи істерику, і навіть відмовлятися грати далі. Усі дорослі знають, що в житті потрібно вміти програвати. Саме цю фразу ми вимовляємо своїм дітям досить часто. Означає вона те, що треба вміти переживати свою поразку, робити висновки і прагнути наступного разу вже перемогти, стати кращим, досягти своїх цілей. Як і будь-яка інша, ця навичка теж потребує тренування. Тож у домашніх турнірах дитина вчиться того, як треба поводитися в разі програшу. Цілеспрямованість і стійкість, уміння пережити невдачу і зміцніти, щоб рухатися далі – це і є той урок, який дістає малюк з найпростіших настільних ігор.

М'яка підтримка

Між іншим, ігри всією сім'єю позитивно впливають і на самооцінку дитини, за умови, що ви вмієте правильно поводитися з малюком. Це означає не критикувати дитину, не порівнювати її з іншими гравцями, не квапити малюка. Тоді в нього неодмінно виникне бажання пограти ще. Але якщо ви постійно обсмикуватимете дитину, говоритимете, що вона «ще не доросла», «постійно гальмує», що їй треба «ще в іграшки грати, а не в ігри з дорослими», то такі слова дуже ранять його і взагалі відохотять грати. Підтримуйте малюка, хваліть за винахідливість і ерудицію, уважність і хорошу пам'ять, швидкість реакції і вміння висловлювати свою точку зору.

Тим самим ви сприятимете підвищенню дитячої самооцінки. Але ваша підтримка має бути м'якою і ненав'язливою.

Гра за правилами

Користь спільних сімейних ігор полягає не лише в спілкуванні або «відриві» від телевізора. Існує ще кілька переваг. Наприклад, завдяки грі дитина засвоює вміння діяти за правилами, дотримуватися заздалегідь обумовленого алгоритму. Це допомагає малюкові в реальному житті, адже там на кожному кроці зустрічаються саме такі завдання. Крім того, дитина, яка вміє діяти за правилами, рідше ламає рамки поведінки і вдома, і в дитячому саду. Не даремно психологи рекомендують батькам неслухняних малюків грати в ігри з правилами. А в домашніх умовах вчитися діяти за правилами дуже добре, тому що є підтримка близьких. Психологи говорять, що ніщо не зближує краще за спільну справу, яка зацікавить усіх членів сім'ї. Цікаві ігри – чудове проведення часу з дітьми.

Закласти традицію сімейних ігор?

Оберіть ігри, які підійдуть для будь-якого віку і будуть цікаві всім без винятку членам вашої родини. Домовтеся про те, якого дня буде організована сімейна гра. Важлива умова при цьому – ніхто не повинен нікуди поспішати. Намагайтеся створити позитивну атмосферу, стежити, щоб не було конфліктів. Не критикуйте того, хто програє. Спільні ігри відіграють важливу роль у вихованні дітей. Щасливі спогади з дитинства зберігаються на все життя. Так зароджується сімейні традиції, які передаються з покоління в покоління, і формуються сімейні цінності.

Конкурси та ігри для всієї родини — ідеї для сімейного свята і дозвілля

Весела музична гра «Маскарад» підходить для дорослих і дітей від 6-ти років

Правила. З реквізитів потрібна велика сумка і багато різного одягу. Чим одяг буде яскравіше, смішніше і незвичніше, тим краще. Це можуть бути національні костюми, хутрянні шапки, панчохи та колготки, мамине вечірне плаття і так далі). Весь одяг кладуть в сумку, вибирається ведучий і він же діджей. Ведучий включає музику, під яку всі інші учасники починають танцювати і передавати один одному сумку з одягом. Коли музика вимикається, той учасник, у якого залишається в руках сумка, повинен навмання витягнути з неї предмет одягу і надіти на себе. Гра продовжується до того моменту поки сумка не спорожніє.

Приклад. Музика може зупинитися на кому завгодно, також, як і річ, яку дістане учасник з сумки може бути самою незвичайною. Приміром, татові може попастися купальник дочки, а бабусі затята міні спідниця. В результаті всі будуть дуже смішно і гарно виглядати.

Гра «Асоціації» для дорослих і дітей від 3 років

Це дуже проста і в той же час розвиваюча гра, в якій потрібно і великий словниковий запас і вміння розвивати логіку.

Правила. Називається слово, далі наступний учасник підбирає до нього найбільш близьку і логічно підходящу, з його точки зору, асоціацію. Асоціація може бути абсолютно будь-якою. Спочатку загадане слово може привести до абсолютно несподіваних поворотів логічного ланцюжка.

Приклад. Перше загадане слово «іграшка». У наступного учасника воно асоціюється з м'ячиком, м'ячик нагадує про футбол, футбол про поле, поле про квіти, квіти про літо, літо про море, море про плаванні. І так далі. Слова можуть бути абсолютно будь-якими, як іменниками, так і прикметниками або дієсловами. Це зробить таку гру для всієї родини ще цікавіше і веселіше.

Конкурс з малювання «12 місяців» підходить для дорослих і дітей від 6-ти років .

Це розвиваючий і веселий конкурс підійде для будь-якого сімейного свята. Конкурс виявляє здібності до малювання і буде цікавий як дітям, так і дорослим.

Правила. Учасники діляться на дві команди. Кожній команді видається по 12 аркушів формату А4, кольорові олівці або фломастери. Завдання полягає в тому, що по закінченні обумовленого часу команди повинні надати всі 12 аркушів, на кожному з яких буде намальований ними один із 12-ти місяців в році. Завдання команд відгадати, який з місяців зображений на кожному малюнку суперників.

Приклад. Як підказку можна відзначати на малюнках якісь події, що символізують той чи інший місяць. Наприклад, березень асоціюється з 8 березня, квітень з днем Космонавтики, а грудень з новорічними клопотами. І так далі. Виграє та команда, яка вгадала більше малюнків. Ну а другий команді можна вручити заохочувальні призи за дохідливі зображення

Шановні батьки !

1. 1. Пам'ятайте, ваша допомога дуже потрібна дітям.
Вона повинна бути систематичною і грамотною .
2. Займайтеся з дітьми під контролем логопеда, урахуйте його поради, інтереси і бажання дітей. Не забувайте про їхній вік і особливості пам'яті, мислення, уваги.
3. Показуйте дітям правильну артикуляцію «важких» звуків. Пропонуйте їм чітко і виразно повторити за вами звук, слово, фразу. Чималої уваги потребує робота щодо введення звука в мовлення, навчання дитини правильно вживати звук у словах, фразовому мовленні, а пізніше грамотно будувати речення, висловлювання, невеличкі зв'язні розповіді за запитаннями, певними малюнками.
4. Правильно використовуйте рекомендований вам ігровий та різноманітний дидактичний матеріал. Заучуйте з ними напам'ять скоромовки, чистомовки, віршики, учіть уважно.
5. Прислухайтесь до порад логопеда та його настанов. Знайомтеся з методичними рекомендаціями щодо виправлення наявного мовленнєвого порушення.
6. Будьте коректними і доброзичливими. Пам'ятайте: перед вами – діти, маленькі особистості, які чекають на вашу допомогу і потребують особливого розуміння.
7. Не забувайте, що ваша похвала – поштовх до успіху.
Хай щастить вам у досягненні поставленої мети!
Особливості розвитку ігор з водою для розвитку мовлення дитини.
Ігри з водою – це театр, сфера творчої діяльності дитини де розвиваються комунікативні та мовленнєві здібності дітей. У них виникає

потреба в мовленнєвому спілкуванні. Завдяки воді закріплюються мовленнєві навички.

- Ігри підсилюють бажання дитини розмовляти, забуваючи про свій недолік, Дізнаватися нове, працювати самостійно; допомагають виховувати допитливість, формувати здатність до спостереження і навички дослідницької діяльності;

- розвивають тактильну чутливість як основи «ручного інтелекту», навчають дослухатися до власних почуттів;

- сприяють гармонічному інтенсивному розвитку всіх пізнавальних функцій, мовлення і моторики;

- удосконалюють наочно-ігрову діяльність, що надалі впливає на сюжетно-рольову гру, розвивають навички соціального партнерства; формують комунікативні та особистісні якості;

- створюють сприятливу основу для розвитку емоційної сфери дитини;

- формують вміння діяти за словесними інструкціями.

Матеріали для ігор з водою:

- Пластмасові та гумові іграшки(за лексичними темати);

- предмети з різних матеріалів;

- склянки, пляшки з кришками, баночки, відерця, формочки для льоду;

- ложечки, сита, щіпці, піпетки, сачки;

- гумові й поролонові губки тощо.

Почати гру можна з використанням казкового персонажа – Капітошка, Черепашка, Морська зірочка, Дельфін, Крапелька та інші.

ПАМ'ЯТКА БАТЬКАМ ПРО ПРАВИЛА СПІЛКУВАННЯ З ДІТЬМИ

1. Умійте вислухати дитину завжди і всюди, не відмахуйтеся від неї, проявляйте терпіння і такт.
2. Розмовляйте з дитиною так, як ви хотіли б, щоб розмовляли з вами. Проявляйте повагу, м'якість, уникайте грубості та будьте терплячими.
3. Досягти успіху можна лише тоді, коли ви є прикладом для позитивного наслідування щодня.
4. Визнавайте свої помилки, не соромтеся просити вибачення за неправильні вчинки і дії, будьте справедливими в оцінюванні себе та інших.
5. Зберігайте надію дитини на виправлення. Пам'ятайте:
 - покаранням ви можете зашкодити фізичному і психічному здоров'ю дитини; не приймайте рішення зопалу, будьте стриманими;
 - праця не може бути покаранням;
 - завжди будьте справедливими;
 - не карайте із запізненням або для профілактики.
6. За жодних умов не принижуйте гідність дитини.
7. За кожен негарний учинок застосовуйте лише одне покарання.
8. Якщо є сумніви щодо справедливості обвинувачень, поговоріть із дитиною, але не карайте.
9. Малюк повинен боятися не вашого гніву і подальших дій, а того, що він завдасть комусь болю своїми словами, діями, учинками.

АБЕТКА СПІЛКУВАННЯ

- А — аналізуйте, що дитина дивиться по телевізору чи в Інтернеті.
- Б — будьте толерантними під час розмови з дитиною.
- В — вас запитують — уважно слухайте, давайте відповіді.
- Г — говоріть із дитиною у зрозумілій, прийнятній для неї формі.
- Д — дивіться телевізор, читайте журнали разом із вашою дитиною.
- Е — економте свій час і сили на вмовляння дитини прочитати якусь книжку чи подивитися певну передачу; напевно, їй це ще зарано — на все свій час.
- Є — єдність поглядів, оцінок батьків у тому, що дивиться, читає, у що грається дитина на комп'ютері.
- Ж — життя дитини не має обмежуватися телевізором, комп'ютером чи плеєром.
- З — з розумінням ставтеся до телепрограм, які обирає дитина, зважайте на її вік, інтереси тощо.
- І — ігри на комп'ютері замініайте рухливими іграми надворі.
- К — купуйте дитині тільки необхідне, не потурайте їй забаганкам.
- Л — любіть ваших дітей та приділяйте їм більше уваги.
- М — мистецтво — це не лише телебачення, преса та Інтернет.
- Н — не кажіть дитині: «Тобі ще рано це дивитися», — просто перемкніть канал на ту програму, яку можна дивитися разом із нею.
- О — обговорюйте з дитиною побачене по телевізору.
- П — поважайте думки дитини.
- Р — радійте та сумуйте разом із дитиною в повсякденному житті, коли дивитися чи обговорюєте телепередачу або книжку.
- С — стежте за своєю поведінкою, бо діти наслідують вас.

Т — творчий потенціал дитини розвивайте.

У — успіх у вихованні залежить від здорової атмосфери в родині.

Ф — фарби та палітра кольорів у вашому житті нехай завжди сяє лише веселими барвами.

Х — хай завжди дитина відчуває ваш інтерес до себе.

Ц — цікавтеся друзями дитини: запрошуйте їх до себе в гості, дізнавайтесь і про їхні захоплення, погляди на життя, про те, що вони читають, тощо.

Ч — частіше допомагайте дитині виконувати доручену справу, але не виконуйте її за дитину.

Ш — шум — це ворог здоров'я дитини.

Щ — щастя і радість дітей — у ваших руках.

Ю — юнацький вік — це найкращий період у житті дитини.

Я — якщо хочете, щоб ваша дитина була ввічливою, порядною, люб'язною, правдивою, ставилася до всіх із любов'ю, дотримуйтеся самі цих порад.